

VI.

Tuskin oli Nastasja lähtenyt, ennenkuin hän nousi, pani oven säppiin ja avasi nyytin, minkä Rasumihin oli tuonut tullessaan ja avattuaan sulkenut sen uudelleen, sekä alkoi pukeutua. Hän näytti, omituista kyllä, tulleen vallan levolliseksi; hänessä ei voinut huomata mitään jälkeäkään pyörtymisestä tai siitä kamalasta pelosta, mikä häntä oli viime aikoina vaivannut. Hän tunsi ensi hetkenä äkkinäistä, omituista levollisuutta. Hänen liikkeensä olivat päättäväiset ja ripeät, jokin päämäärä näkyi elähyttävän häntä. "Jo tänään, tänään!" kuiskasi hän. Hän ymmärsi kuitenkin olevansa vielä heikko, mutta voimakas tahdon ponnistus, joka oli saattanut hänet jotenkin levolliseksi ja synnyttänyt omituisen ajatuksen, antoi hänelle voimia ja itsetietoisuutta; hän toivoi voivansa kulkea kaatumatta kadulla. Puettuaan ylleen uudet vaatteensa, katseli hän rahojaan, jotka olivat pöydällä, ajatteli ja pisti ne taskuunsa. Hän otti myös kuparilantit, mitkä Rasumihin oli jättänyt. Sitten veti hän hiljaa pois säpin, läksi portaita alas ja katseli keittiöön, jonka ovi oli sepposen selällään; Nastasjan selkä oli häneen käännettynä, jonka vuoksi hän ei huomannut mitään. Kuka olisi voinut aavistaa, että hän läksi tiehensä? Minutin kuluttua oli hän jo kadulla.

Kello oli kahdeksan, aurinko laski. Nyt oli yhtä vilposta kuin ennenkin; kuitenkin imi hän himokkaasti sisäänsä löyhkäävää, tomusta kaupunki-ilmaa. Hän tunsi päätänsä pyörryttävän; hänen kuumeisissa silmissään saattoi havaita hurjan päättäväisyyden salamoivan, samaten hänen kuoppaisilla, kalpeilla, keltaisilla kasvoillaan. Hän ei tiennyt, eikä ajatellutkaan, minne mennä; hän tiesi vain; "Kaiken tämän on loputtava jo tänään, kerralla, sekä ettei kotiin ole palattava ennen, sillä minä en tahdo elää kauvemmin tällä lailla." Mikä loppu? Minkä oli loputtava? — Siitä ei hänellä ollut käsitystä, eikä hänen edes tehnyt mielensä ajatellakaan sitä. Hän karkotti nämä ajatukset, jotka kiusasivat häntä. Hän ainoastaan tunsi, että kaiken oli muututtava toisenlaiseksi. "Sillä tai sillä lailla, miten tahansa!" toisti hän epätoivoisesti itsepäisen päättäväisenä.

Tapansa mukaan suuntasi hän kulkunsa heinätorille päin. Ennen sinne tuloaan kohtasi hän nuoren, mustakiharaisen posetivin soittajan, joka väänsi tunteellista romanssia jonkun puodin edustalla. Hän säästi erästä viisitoistiasta tyttöä, joka seiso hänen vieressään jalkakäytävällä ja joka oli puettuna krinoliiniin, mantiljiin, käsineisiin ja tulipunaisella höyhenellä koristettuun olkihattuun — kaikki vanhaa ja kulunutta — hän lauloi romanssia vapisevalla, jotenkin miellyttävällä äänellä toivoen saavansa puodista kahden kopekan lantin. Raskolnikov pysähtyi kuulijain ääreen, kuunteli, otti taskustaan viisikopekkasen ja pisti sen tytön käteen. Tämä keskeytti äkkiä

korkeimmassa ja tunteellisimmassa paikassa, huudahti hän kimakasti "riittää" seuralaiselleen, jonka jälkeen molemmat läksivät seuraavan puodin edustalle.

— Pidätkö paljon katulaulusta? lausui Raskolnikov kääntyen äkkiä mittaisensa nuoren miehen puoleen, joka seiso i hänen vieressään ja näytti tyhjäätoimittajalta. Tämä tuijotti hämmästyneenä häneen. —Minä pidän siitä paljon, jatkoi Raskolnikov, mutta sellainen ilme kasvoillaan kuin ei nyt olisi kysymyksessäkään katulaulu; — minä kuuntelen sangen mielelläni posetivin säestämää laulua pimeänä ja sumuisena syysiltana, mutta sumua täytyy ehdottomasti olla ja ohikulkijain tulee näyttää kalpean vihreiltä ja sairaloisilta; tai mikä on vielä parempi, jos pyryttää, nuoskeata lunta, hiljaa ja suoraan alas ja ilma on tyyni, ymmärrätkö? Ja jos silloin näkee katulyhtyjien tuikkivan...

— En tiedä ... suokaa anteeksi... mutisi herra, joka oli pelästynyt kysymyksen ja Raskolnikovin harvinaisen ulkomuodon vuoksi; hän läksikin toiselle puolelle katua.

Raskolnikov läksi suoraan eteenpäin ja tuli heinätorin kulmaan, missä rihkamakauppias oli seissyt vaimoineen puhumassa Lisavjetan kera; mutta nyt he eivät olleet siinä. Tunnettuaan paikan hän pysähtyi, katseli ympärilleen ja kääntyi erään nuoren pojan puoleen, joka nojasi viljakaupan ovea vastaan ja haukotteli.

— Vieläkö tuo porvari tekee kauppaa tuolla nurkassa eukkoineen?

— Kaikki siellä kauppaa tekevät, vastasi poika katsellen Raskolnikovia korkeudesta.

— Mikä hänen nimensä on?

— Sillä nimellä nimitetään, mikä hänelle ristittiin.

— Sinä näytät olevan Saraiskista! Mistä kuvernementista tosiaan olet?

Poika katseli Raskolnikovia vielä kerran.

— Meillä, arvoisa herra, ei ole mitään kuvernementteja, vaan piirejä; ja minun veljeni teki aina kaikki matkat, mutta minä istuin aina kotona ja siksi en tiedä mitään. Pyydän kohteliaimmin anteeksi, teidän korkeutenne.

— Onko tuolla ylhäällä ravintola?

— Kyllä, kyllä siellä on ravintola ja myös biljardi; ja prinsessoja on siellä myöskin...

Raskolnikov kulki edelleen torin poikki. Siellä oli eräässä kulmassa sankka väkijoukko, pelkkiä talonpoikia. Hän tunkeutui heidän lomitsensa ja katseli heitä kaikkia. Kaikkein mieluummin olisi hän antautunut juttusiin heidän kanssaan. Mutta talonpojat eivät kiinnittäneet huomiotaan häneen. Hän pysähtyi, mietti ja läksi sitten oikealle, V——n

prospektille vievää jalkakäytävää myöten. Kuljettuaan torin poikki, tuli hän eräälle kadulle.

Hän oli ennen ollut tällä kadulla, joka tekee polvekkeen ja johtaa torilta puistokadulle. Viime aikoina oli hän tuntenut jonkinlaista vetoakin tähän seutuun, kun vain mielensä oli apea, jotta se tulisi vieläkin alakuloisemmaksi. Mutta nyt tuli hän sinne tarkoituksetta. Siinä on suuri talo, täynnä olut- ja viinatarjoiluja; lakkaamatta juoksi siellä lähistössä asuvia naisia, sisään ja ulos, paljaspäisinä ja viitoitta. Parissa kolmessa paikassa tunkeusivat he ryhmiksi jalkakäytävällä, etenkin kellarikerroksen huoneustoihin viepien sisäänkäytävien edustalle; kellarikerroksessa oli kaksi porrasta alas aivan ominaisia ilopaikkoja. Eräässä sellaisessa oli tällä hetkellä tavaton melu, joka kuului kauvas kadulle; siellä soitettiin kitaraa, laulettiin lauluja ja pidettiin iloa. Sisäänkäytävän edustalla tunkeili suurempi joukko naisia, joista muutamat istuivat portailla, toiset jalkakäytävällä, toiset taas seisoivat ja puhelivat keskenään. Lähellä kadulla hoiperteli juopunut sotilas sytytetty paperossi hampaissa; näytti siltä kuin olisi hänellä ollut aikomus mennä jonnekin, mutta oli unohtanut, minne. Eräs rääsyläinen sorvaili toista saman tapasta ja eräs tajuton juopporatti vierittelihe loassa. Raskolnikov pysähtyi erään naisryhmän eteen. Nämä puhuivat kähein äänin. Kaikki olivat paljaspäisiä, muutamat yli neljänkymmenen, toiset ainoastaan noin seitsemäntoista vuotiaat, melkein kaikilla oli heillä siniset iskujen jäljet silmien ympärillä.

Tämä laulaminen, tämä helvetin melu huvitti häntä... Naurun ja melun keskeltä kuului, miten jotkut hyppivät ympäriinsä ja löivät kitaran soitolle tahtia anturoineen, samaten hurjaan tanssimusiikkiin, jota laulettiin väärin äänin. Hän kuunteli innokkaasti, synkästi ja miettivästi seistessään siinä sisäänkäytävän ääressä ja kumartuessaan uteliaasti alas nähdäkseen etehisen. Raskolnikovin teki mieli kuulla, mitä siellä alhaalla laulettiin ikäänkuin kiinnittäisi se nyt häntä erikoisesti.

"Jospa minäkin menisin sisään?" ajatteli hän. "He nauravat, syystä että ovat juovuksissa. Entä, jospa minäkin laittaisin itseni humalaan?"

— Ettekö tahdo astua sisään, rakas herra? kysyi eräs nainen äänellä, joka vielä soi jotenkin hyvin. Hän oli vielä nuori, eikä vallan niin vastenmielinen kuin muut.

— Kas vain, miten miellyttävä! vastasi hän katsellen tyttöä.

Tyttö hymyili, kohteliaisuus miellytti häntä suuresti.

— Tehän olette itsekkin sangen kaunis, sanoi hän.

— Mutta miten huonolta te näytättekkään! huomautti joku toinen bassoäänellä. — Ihan kuin tulisitte sairaalasta.

— Kas vain, pelkkiä kenraalin tyttäriä, mutta kaikki pystynenäisiä! lausui toinen puolijuopunut mies, joka oli lähestynyt; hänen vaatteensa oli joku repinyt, hän nauroi viekkaasti. — Täällä vallitsee ilo!

— Lähde tiehesi täältä!

— Lähden kyllä, hempukkani! Ja hän hoiperteli sisään.

Raskolnikov läksi pois päin.

— Kuulkaa, herrani! huusi tyttö hänelle.

— Mitä?

Tyttö joutui hämilleen.

— Rakas herrani, aina tahtoisin iloiten kuluttaa hetkiäni teidän seurassanne, mutta nyt olen niin hämilläni teidän läsnäollessanne. Lahjoittakaa minulle, kavaljeeri rakas, kuusi kopekkaa naukkua varten!

Raskolnikov kaivoi taskustaan kolme viisikopekkasta, antaen ne hänelle.

— Kas, miten hyvä herra!

— Mikä sinun nimesi on?

— Kysykää vain Duklidaa.

— Mitenkä voit tuolla lailla käyttäytyä, huomautti äkkiä eräs joukosta puistaen päätään Duklidalle. — Enpä voi käsittää, miten voit tuolla lailla kerjätä! Minä luulisin vaipuvani maahan häpeästä.

Raskolnikov katseli uteliaasti puhujaa. Hän oli noin kolmenkymmenen vuoden vanha nainen; hänen kasvoissaan oli sinisiä pilkkuja ja ylähuuli oli turvonnut. Hän puhui levollisesti ja vakavasti.

— Mistähän olen lukenut, ajatteli Raskolnikov kulkiessaan eteenpäin, — mistähän olen lukenut, että kuolemaantuomittu ajattelee tai sanoo tuntia ennen teloitusta, että jos hän olisi jollakin kallionkielekkellä, korkealla, missä olisi tilaa vain yhden ihmisen seistä ... ja kaikkialla ympärillä kuiluja, vettä, ikuinen pimeys ... jos hänen täytyisi viettää koko elämänsä, niin, tuhat vuotta moisessa paikassa, niin pitäisi hän kuitenkin parempana elämisen kuin kuolemisen, ja juuri siinä paikassa! Ainoastaan elää, elää, elää! Miten sehän on vain syrjäseikka, ainoastaan elää!... Mikä totuus! Jumalani, mikä

totuus! Ihminen on kuitenkin suuri lurjus! Ja etenkin on se lurjus, joka toista kutsuu sellaiseksi, lisäsi hän hetken kuluttua.

Hän läksi toiselle kadulle: "Haa, Kristallipalatsi! Hetki sitten puhui Rasumihin Kristallipalatsista. Mutta, mitä minun mieleni tekikään? Niin, lukea!... Sosimov kertoi lukeneensa sanomalehdistä..."

— Onko mitään sanomalehtiä? kysyi hän astuessaan sisään erääseen tilavaan ja siivoon ravintolaan jossa oli useita, jotenkin ihmisistä tyhjiä, huoneita. Pari kolme vierasta joi teetä, eräässä taaemmassa huoneessa oli noin neljän henkilön muodostama ryhmä juomassa samppanjaa. Raskolnikov luuli näkevänsä Sametovin heidän parissaan, kuitenkin ei hän voinut tuntea tarkasti pitkän välimatkan vuoksi.

— Saman tekevää! ajatteli hän.

— Viinaako haluatte? kysyi tarjoilija.

— Anna teetä. Ja tuo minulle sanomalehtiä, vanhoja ... noin viisipäiväsiä — numerojärjestyksessä, niin saat juomarahaa.

— Kuten käskette! Tässä on päivän lehti. Ette siis tahdo mitään muuta?...

Raskolnikov sai teen ja vanhoja lehtiä. Hän paneutui mukavaan asentoon ja alkoi etsiä. Päästyään vihdoinkin huvien ja nähtävyyksien ohi, tuli hän päivän tapahtumiin. "Pudonnut portaista alas ... palanut juopuneessa tilassa ... tulipalo Peskissä ... tulipalo Pietarin puolella ... vielä tulipalo siellä ... taas tulipalo samassa paikassa ... sitten tuli taas ilmoituksia yleisistä huveista ... oh, kas siinä!"

Vihdoinkin oli hän löytänyt mitä etsi, ja alkoi lukea; kirjaimet tanssivat hänen silmissään, mutta hän luki kuitenkin koko uutisen ja etsi nopeasti tarkempaa selontekoa seuraavista numeroista. Hänen kätensä vapisivat jäykistyttävästä kärsimättömyydestä hänen kääntäessään lehteä. Äkkiä istuutui joku pöydän ääreen. Hän kohotti päätään — se oli Sametov, sama Sametov, jolla oli sormuksia, ketjuja, musta, kiehkurainen ja pomadoittu tukka, aistikas liivi, hieman kulunut takki ja likanen kaulus. Hän oli jotenkin ilonen, ainakin hän nauroili ilosesti ja hyväntahtosesti. Hänen kasvonsa olivat hieman samppanjan punottamat.

— Mitä! Te täällä? alkoi hän hämmästyneenä ja äänellä, joka edellytti puhuteltavan olevan vanhan tutun, — viimeksi eilen sanoi Rasumihin, ettette vielä ollut tulleet tajuihinne. Sepä kummallista! Minä olin luonanne...

Raskolnikov oli odottanut hänen tulevan. Hän laski sanomalehdet kädestään ja kääntyi hänen puoleensa. Hänen huulillaan leikki pilkallinen hymy ja hänen vastauksissaan oli hieman kärsimättömyyttä.

— Tiedän kyllä, että olette käynyt luonani, lausui hän, — sain kuulla sen. Te etsitte sukkaani... Mutta tiedätkö, että Rasumihin on vallan ihastunut teihin? Tehän olitte myös hänen kanssaan tuon Lavise Ivanovnan luona ... tiedätte kai, kenen puolta te piditte, iskiessänne silmää luutnantti Ruudille, vaikkei hän sitä heti käsittänyt; muistatteko sitä? Hän ei siitä vain käsittänyt mitään ... asiahan on aivan selvä ... vai miten?

— Kas vain, mikä riidanrakentaja hän on!

— Ruutiko?

— Ei, vaan teidän ystävänne Rasumihin...

— Mutta kyllä teidän on hyvä elää, herra Sametov; ilmanen pääsy mitä arvokkaimpiin paikkoihin! Kuka se oli, joka uitti teidät samppanjassa?

— Niin, kyllä me joimme pullollisen yhteensä ... miksikä sitä kieltäisin ... uitti samppanjassa!

— Palkkanne joitte ... eikö totta? kaikkea käytätte te hyväksenne! Raskolnikov nauroi.

— Ei merkitse mitään, poika hyvä, ei tee mitään! lisäsi hän taputtaen Sametovia olkapäälle: — Enhän tarkota mitään pahaa, vain leikillä, kaikessa ystävydessä, kuten tuo maalari sano Mitkaa löylyttäessään ... tuossa vanhuksen jutussa.

— Mitä tiedätte siitä?

— Tiedän siitä ehkä enemmän kuin te!

— Te olette niin kummallinen... Te ette varmastikaan ole vielä terve? Teidän ei olisi tullut lähteä vuoteesta jo näin varahin!

— Tunnun siis teistä kummalliselta?

— Niin. Mitä te luette ... sanomalehtiä?

— Niin, sanomalehtiä.

— Onko niissä monestakin tulipalosta?

— Ei, tulipalot eivät kiinnitä minun mieltäni. Hän heitti Sametoviin sangen omituisen silmäyksen, ja pilkallinen hymy väikkyi taas hänen huulillaan. — Ei, en minä lukenut

tulipaloista, jatkoi hän iskien silmää Sametoville. — Mutta tunnusta vain, poika hyvä, että sinä sangen mielelläsi tahtoisit tietää, mistä minä juuri luin?

— Eipä mieleni niinkään tehnyt; suotta aikojaan vain kysyin sillä lailla. Eikö sitten saa kysyä? Miksi te aina tahdotte...

— Kuulkaahan, teidän olette sivistynyt mies, joka tuntee kirjallisuuden ... vai miten?

— Olen käynyt kimnaasia kuudennelle luokalle, vastasi Sametov arvokkaasti.

— Kuudennelle saakka!... Ah, sinä kyykkyniskanen varpuseni sormuksellisine sorminesi ... rikas mies! Oi sentään, miten te olette sievä, pieni poikanen! Raskolnikov nauroi hänelle vasten naamaa hermostunutta nauruaan. Toinen vetäysi takasin, ei sentään loukkaantuneena, mutta kuitenkin sangen kummastuneena.

Ah, miten kummallinen!... huomautti Sametov vakavasti. — Minusta tuntuu siltä kuin te yhä vain hourailisitte.

— Minäkö hourailen? Sen sinä valehtelet, pieni varpuseni!... Olen siis teistä kummallinen? Niin, mutta kuitenkin kiinnitän teidän mieltänne, vai miten?

— Kyllä.

— Tahdotte kai nyt sangen mielellänne tietää, mitä äsken luin ja mitä äsken etsiskelin, katsokaa, miten useita numeroita käskin tuomaan! Eikö se ole epäiltävää?

— Mutta, sanokaa...

— Onko korvanne höröllään?

— Mitä taas tarkoitatte sillä?

— Sen sanon teille myöhemmin, mutta nyt, rakkahani, tahdon teidän kanssanne ... ei, vielä paremmin: myönnän teille... Ei, ei sekään ole oikea ilmoitusmuoto: tahdon tehdä tunnustuksen ja teidän on kuulusteltava minua! Täten siis teen sen tunnustuksen, että minä luin, että mieltäni kiinnitti, että minä... Raskolnikov keskeytti ja sulki silmänsä...

— Tulin siis tänne saadakseni tiedon vanhan lesken murhasta!... lisäsi hän vihdoin melkein kuiskaten ja lähentäen kasvojaan Sametoviin päin. Tämä tuijotti häneen liikkumattomana ja vetämättä kasvojaan pois päin. Sametov muisti myöhemmin, että he sen jälkeen olivat kumpikin valjenneet kokonaisen minuutin ajan ja kumpikin tuijottaneet toisiinsa.

— No, mitä siitä sitten, jos te luittekin siitä? huudahti hän äkkiä närkästyneesti ja kärsimättömästi; mitä se minulle kuuluu! Mitä siitä sitten?

— Se on sama vanha juttu? jatkoi Raskolnikov kuiskaten ja kiinnittämättä huomiota Sametovin huudahdukseen, — sama vanha nainen, josta minun poliisikonttorissa ollessani puhuttiin sillä kerralla, muistatte hyvin, jolloin menin tainnoksiin. Mitä, joko nyt käsitätte?

— En, mitä sillä tarkotatte? Mitä minun pitänee käsittää? lausui Sametov rauhattomana.

Raskolnikovin liikkumattomat ja vakavat kasvot muuttuivat silmänräpäyksessä ja hän puhkesi taas kuten äskenkin samaan hermostuneeseen nauruun; aivan kuin ei hän enää olisi voinut pidättää sitä. Tällöin muistui hänen mieleensä heti ja tavattoman selvästi se hetki, jolloin hän joku aika sitten seiso i kirves kädessä erään oven takana; hän muisti, miten säppi rämisi, miten oven toisella puolella häärittiin ja torailtiin ja miten hänen äkkiä teki mielensä huutaa heille, solvaista heitä ja näyttää heille kielensä, laskea leikkiä heille ja nauraa, nauraa, nauraa!...

— Joko on teidän päässäne vikaa tai... sanoi Sametov ja pysähtyi ikäänkuin ajatuksen lyömänä, joka äkkiä johtui hänen mieleensä.

— No, "tai"? No, mitä arvelette? Sanokaa vain!

— Ei mitään!... vastasi Sametov harmistuneesti. — Se oli vain pähänpisto!

Molemmat vaikenivat. Äkkinäisen naurunpuuskan jälkeen oli Raskolnikov muuttunut synkäksi ja miettiväksi. Hän nojasi pöytää vastaan ja tuki päätään käsillään. Näytti siltä kuin olisi hän tykkänään unohtanut Sametovin. Vaitioloa kesti jotenkin kauvan.

— Miksi ette juo teetänne ... se kylmenee? sanoi Sametov.

— Mitä teetä?... Tietysti... Raskolnikov ryyppäsi kerran, pisti palan leipää suuhunsa ja katsellessaan Sametovia näytti hän äkkiä muistavan kaikki ja heräävän uudelleen; hänen kasvoilleen levisi tuo äsköinen sama pilkallinen ilme. Hän jatkoi teensä juontia.

— Nykyään tapahtuu paljon konnantöitä, sanoi Sametov. — Aivan äskettäin luin eräästä Moskovan lehdestä, että siellä oli vangittu kokonainen vääränrahan tekijäin liitto. Se oli koko seura; se vääre i rahannostolippuja.

— Mitä, sehän tapahtui jo kauvan sitten! Minä luin siitä jo kuukausi sitte, lausui Raskolnikov levollisesti. — Teidän mielipiteenne mukaan ovat he siis konnia? lisä i hän nauraen.

— Luonnollisesti, mitä muuta?

— Ah, ... lapsia he ovat, alottelijoita vaan ei konnia! Puolisen sataa henkilöä yhtyy moista tarkoituspäätä varten! Onko se järkevää? Kolmessa olisi jo ollut liikaa ja heidänkin olisi täytyntä luottaa toisiinsa yhtä varmasti kuin kukin luotti itseensä. Eihän muuta tarvittu kuin että joku juovuspäissään piti hieman liian suurta suuta ja kaikki meni päin helvettiä! Harjottelijoita he olivat! Ottavat epäluotettavaa väkeä levittämään väärennettyjä maksuosotuksia! Uskovat niin tärkeän tehtävän ensimmäiselle vastaan tulijalle! Ja otaksukaamme, että onni olisi suosinut noita pässinpäitä; otaksukaamme, että kukin heistä olisi sillä lailla hankkinut itselleen miljoonan, entä sitten?... Koko heidän jällellä oleva elämänsä? Miltä tuntuu olla koko elämänsä läpeensä riippuvainen toisesta? Viisaampaa olisi heti mennä hirttäytymään! Eräs heistä saa jostakin konttoorista viisituhatta — ja alkaa vavista. Neljätuhatta hän laskee, mutta pistää viidennen laskemattomana taskuunsa päästäkseen vain pois sieltä niin pian kuin mahdollista. Luonnollisesti herätti sellainen heti epäilyksiä. Ja sitten meni kaikki myttyyn tuon yhden ainoan pässinpään vuoksi. Mitä tämä tällanekin on?

— Se ei liene ollenkaan kummallista, lausui Sametov, — että hänen kätensä vapisivat. Niin, olenpa vallan varma siitä, että siten voisi tapahtua; toisinaan sitä ei voi estää.

— Sellaistako?

— Ikäänkuin te siihen pystyisitte? Ette, minusta ei ainakaan olisi sellaiseen! Sadan ruplan palkkiosta ruveta moiseen! Mennä viemään pankkiirikonttoriin väärennettyjä maksuosotuksia, vaikka siellä niin erinomaisen hyvin tunnetaan moiset yritykset ... ei, minä joutuisin heti ymmälle! Ettekö te myös samaten?

Raskolnikovin teki mieli näyttää hänelle kieltään. Hänen selkäänsä karmivat silloin tällöin kylmät väreet.

— Minä olisin menetellyt toisella tavoin, alkoi hän vetäen syvään henkeä; — minä olisin menetellyt seuraavalla tavalla. Ensimmäisen tuhannen olisin laskenut neljään kertaan molemmilta puolin ja tarkoin tutkinut joka seteliä; sitten olisin ottanut toisen tuhannen, olisin ehkä sen laskenut puoliväliin, sitten vetänyt joukosta viidenkymmenen ruplan setelin, pitänyt sitä valoa vasten nähdäkseeni muka, oliko se väärennetty; olisin sanonut olevani huolissani sen johdosta, että eräs sukulainen menetti äskettäin viisikolmatta ruplaa sillä lailla ja olisin kertonut koko historian tapauksesta. Kun sitten olisin tullut kolmanteen tuhanteen, olisin vetänyt vielä kerran esiin toisen tuhannen sillä tekosyyllä, etten vielä ollut päässyt täydelliseen selvyyteen eräästä satasesta — ja sillälailla olisin menetellyt kaikkien viiden tuhannen suhteen. Kun sitten olisin lopettanut, olisin vielä kerran vetänyt toisesta ja viidennestä tuhannesta esiin setelin, pitänyt sitä taas valoa vasten, lausunut taas epäilykseni:

"tehkää hyvin ja vaihtakaa nämä toisiin"... Olisin saattanut rahastonhoitajan epätoivoon, niin ettei hän olisi tuskissaan tiennyt, mitä tekisi päästäkseen eroon minusta! Kun sitten vihdoinkin olisin ollut valmis ja avannut oven, olisin vielä kerran kääntynyt takasin, pyytänyt anteeksi ja kysynyt jotakin, pyytänyt jotakin selontekoa — siten minä olisin menetellyt!

— Ah, miten kauheita asioita te kerrottekaan! arveli Sametov nauraen. — Kyllähän jokaisen sopii puhua, mutta todellisuudessa olisitte tekin kompastunut. Sanonpa teille, ettei minun mielipiteeni mukaan kukaan meistä, eikä edes kukaan paatunut, kokenut konnakaan olisi moisessa tapauksessa voinut vastata puolestaan. Mutta miksi mennä niin pitkälle ja etsiä; onhan meillä lähempi esimerkki omassa kaupunginosassamme, tuo vanha murhattu nainen. Murhaaja on mahtanut olla koko tavaton mies ... keskipäivällä panee kaikki alttiiksi; se oli ihme, että hän pääsi pakenemaan mutta kyllä hänenkin kätensä ovat mahtaneet vavista; varastaa ei hän ole ymmärtänyt, sitä ei hän ole osannut tehdä; tutkimus on osottanut sen...

Raskolnikov näytti sangen loukkaantuneelta.

— Vai niin, semmostako se on osottanut? Mutta ottakaa sitten selvä hänestä! huudahti hän katsellen vahingonilosena Sametovia.

— No, entä sitten, kyllä hänestä selville päästään!

— Kenestä? Tekö ehkä, tekö hänestä selvän saisitte! Silloin saisitte juosta kovin kauvas! Teidän mielestännehän on pääasia pitää silmällä sitä, hävittääkö kukaan paljon rahaa. Ellei jollakulla ennen ole ollut mitään rahaa, mutta alkaa nyt äkkiä sirotella sitä ympärilleen, —silloin olette selvillä hänestä luonnollisesti! Pieni lapsikin voi vetää teitä nenästä, jos se tahtoo!

— Siinäpä se on, että kaikki tekevät siten! lausui Sametov. — Ensin tekee joku murhan noudattaen suunnitelman mukaista varovaisuutta, panee henkensä alttiiksi — ja sitten vangituttaa hän äkkiä itsensä. Heidän rahantuhlauksensa tavallisesti saattaa heidät satimeen. Kaikki eivät suinkaan ole sellaisia neroja kuin te. Te ette luonnollisestikaan menisi satimeen.

Raskolnikov rypisti kulmakarvojaan ja tuijotti Sametoviin.

— Minusta tuntuu siltä kuin tahtoisitte te mielellänne tietää, miten minä olisin menetellyt tällaisessa tapauksessa! kysyi hän vastentahtosesti.

— Sitä minä kyllä mielelläni tahtoisin, lausui toinen päättävästi ja vakaasti.

— Niinkö tosiaan, sangen mielellänne?

— Aivan niin, sangen mielelläni.

— Hyvä. Minä olisin menetellyt seuraavasti, alkoi Raskolnikov lähentäen kasvojaan uudelleen Sametoviin päin, katsellen häntä tylsästi ja kuiskaten, niin että tämä hieman peräytyikin. — Minä olisin siis menetellyt tällä lailla: rahat ja arvoesineet olisin anastanut ja vitkastelematta vienyt ne kaukaiseen, yksinäiseen paikkaan, jonne tuskin tapaa tulla ihmisiä — johonkin kyökkipuutarhaan tai sellaiseen. Jos edeltäpäin olisin valinnut itselleni kiven, noin puolen sentnerin painosen, jossakin nurkassa puun alla: kiven, joka oli ollut siinä jo ehkä vuosisatoja, olisin vierittänyt paikaltaan — sen alla on luonnollisesti syvennys — ja syvennykseen olisin laskenut sekä rahat että arvoesineet. Sitten olisin uudelleen vierittänyt kiven paikalleen niin että se olisi samassa asennossa kuin ennenkin, polkenut sen syvennykseen ja lähtenyt tieheni. Sitten en olisi ottanut sieltä mitään yhteen, kahteen tai kolmeen vuoteen ... niin, ja sitten olisi saatu etsiä!

— Te olette hullu, sanoi Sametov, myös melkeen kuiskaamalla ja vetäytyen äkkiä pois Raskolnikovista päin. Tämän silmät salamoivat, hän oli kalvennut tavattomasti ja hänen ylähuulensa vapisi. Hän kumartui vallan lähelle Sametovia ja maiskutteli huuliaan sanakaan sanomatta; tätä kesti melkein puoli minuuttia; hän tiesi mitä teki, muttei voinut pidättäytyä siitä. Eräs kauhea sana tahtoi pyörähtää hänen huuliltaan, samoin kuin erään oven säppi erään kerran: nyt se oli lausuttava, nyt, heti kun hän avasi suunsa!...

— Mutta jos minä todella olisin murhannut tuon vanhuksen ja Lisavjetan? sanoi hän äkkiä.

Sametov katseli häntä kauhuissaan ja kalpeni kuin pöytäliina. Hänen kasvonsa vääntyivät hymyyn.

— Miten se olisi mahdollista! sanoi hän tuskin kuultavasti.

Raskolnikov katseli häntä ilkeästi — hän tointui jälleen.

— Tunnustakaa vain, että te olette uskonut sillä lailla? Eikö niin? Eikö totta?

— Ei ollenkaan! Nyt vähemmän kuin koskaan ennen! sanoi Sametov nopeasti.

— Nyt olet siis vihdoinkin satimessa! Nyt olen siis vihdoinkin vanginnut varpusenpojan! Te olette siis uskonut sen kuitenkin, koska nyt "uskotte vähemmän kuin koskaan ennen".

— En, en ollenkaan! huudahti Sametov huomattavasti hämillään; — tarkotuksenne oli siis saattaa minut näin peljästyneeksi tarkotusperänne saavuttamiseksi?

— Te ette siis ole uskonut? Mutta mistä sitten puhuitte silloin, kun minä läksin poliisikonttorista? Ja miksi kuulusteli luutnantti Ruuti minua, tultuani tajuihin pyörtymisen kadottua?... Tarjoilija hoi, mitä olen velkaa? Hän tarttui lakkiinsa ja nousi.

— Kolmekymmentä kopekkaa, vastasi tarjoilija.

— Tästä saat kaksikymmentä lisää juomarahoiksi — katsokaa miten paljon rahaa minulla on! Hän ojensi vapisevan kätensä, joka oli täynnä seteleitä, Sametovia kohti:

— Punasia ja sinisiä seteleitä, viisikolmatta ruplaa. Mistä olen minä ne saanut? Entäpä uudet vaatteeni sitten? Te tiedätte hyvin, ettei minulla ollut kopekkaakaan! Olette luonnollisesti kysynyt emännältäni ... mutta nyt riittääköön! Assez cause! Näkemään saakka!

Hän läksi vapisevana ja melkein hysterisen kiihotuksen tilassa, johon kuitenkin oli osittain sekottunut tuskallisen ilon tunnetta —mutta muuten synkkänä ja tavattoman väsyneenä. Hänen kasvonsa olivat vääntyneet kuin halvauskohtauksen saaneella. Hänen väsymyksensä lisääntyi toisinaan äkkiä, ja yhtä äkkiä palasivat voimatkin aina sitä mukaa millainen hänen tilansa oli milloinkin.

Sametov, joka nyt oli yksinään jälellä, istui vielä kauvan samalla paikalla ajatuksiinsa vaipuneena. Raskolnikov oli ehdottomasti saattanut kaikkiin hänen ajatuksiinsa kyseessä olevasta asiasta aivan uuden näkökannan.

— Ilja Petrovitsh — on pässinpää! lausui hän lopuksi.

Tuskin oli Raskolnikov avannut kadulle johtavaa ovea, kun hän jo portailla törmäsi sisään astuvaa Rasumihiniä vastaan. He olivat miltei iskeä päänsä yhteen. Rasumihin oli sangen hämmästynyt, mutta äkkiä salamoivat hänen silmänsä vihasta.

— Vai niin, oletko sinä täällä? huusi hän täyttä kurkkua. — Juossut vuoteesta! Ja minä, joka olen etsinyt sinua sohvankin alta! Me viruimme laattialla ja etsimme sinua ja Nastasjaa olimme antaa aikalailla selkään sinun tähtesi ... ja nyt olet sinä täällä!... Rodka, mitä tämä merkitsee? Sano totuus! Tunnusta kaikki, kuuletko!

— Se merkitsee, että minä vihaan teitä kaikkia kuin itse kuolemaa ja että tahdon olla yksinäni! vastasi Raskolnikov levollisesti.

— Yksinäsi! Ja osaat tuskin kävellä, olet niin kalpea kuin palttina ja osaat tuskin hengittää! Senkin hullu!... Mitä oli sinulla tekemistä Kristallipalatsissa? Tunnusta heti!

— Anna minun olla! sanoi Raskolnikov mielten lähteä tiehensä. Mutta tämä saattoi Rasumihinin suunniltaan, hän tarttui Raskolnikovia olkapäähän.

— Anna minun olla? Sinä sanot: "Anna minun olla!". Mutta etkö sitten tiedä, mitä aijon tehdä, sinulle? Otan sinua kauluksesta, sidon sinut ja laahaan sinut kotiin lukkojen ja salpojen taakse.

— Kuule, Rasumihin, alkoi Raskolnikov hiljaa ja näöltään vallan levollisena, — etkö sinä näe, etten tahdo ottaa vastaan sinun hyviä töitäsi? Miten sinusta tuntuu niin hauskalta tyrkyttää hyviä töitäsi sellaisille jotka sylkevät niille! Sellaisille, jotka eivät voi, eivätkä tahdo kärsiä niitä! Miksi etsit minut käsiisi sairastuessani! Olisin ehkä ollut ilonen saadessani kuolla? Enkö ole osottanut sinulle kyllin selvästi tänään, että sinä kiusaat minua — että olen väsynyt sinuun? Mitä iloa tuottaa sinulle ihmisten kiusaaminen? Vakuutan sinulle, että se estää toipumistani, sillä se kiihdyttää minua alituisesti. Sosimov läksi vihdoon viimeinkin, jottei saattaisi minua kuohuksiin! Ja mikä oikeus sinulla muuten on pidättää minua väkivallalla? Etkö sinä näe, että puhun nyt vallan järkevästi? Miten minun sitten on käyttäydyttävä, sanohan se, jotta sinä jättäisit minut rauhaan hyvien töitten suhteen? Olkoonpa, että minä olenkin kiittämätön, ilkeä, mutta jätä minut silti Jumalan tähden rauhaan! Anna minun mennä, anna minun mennä!

Hän alkoi levollisesti ja iloitsi siitä, että sai purkaa sappensa, mutta hän päätti raivoisena ja hengästyneenä kuten Lushinille puhuessaan.

Rasumihin seisoi hetken, mietti ja päästi sitten hänet.

— No, mene sitten helvettiin! sanoi hän hiljaa ja melkein mieltävästi. — Pysähdy, huusi hän nopeasti kun Raskolnikov aikoi lähteä, — kuule minua! Sanonpa sinulle, täten että te kaikki olette ensimmäisestä viimeiseen saakka mitä suurimpia suunsoittajia ja lörpöttelijöitä! Jos kurkkunne vähän sairastuu, niin menettelette sen suhteen kuin kana munansa! Siinäkin loistatte lainatuin sulin! Teissä ei ole rahtuakaan itsenäisyyttä! Te olette tehdyt spermacetus-salvasta, veren asemesta on teillä suonissanne heraa. En luota kehenkään teistä! Teidän ensi huolenne on olla joka suhteessa niin vähän ihmisen kaltainen kuin mahdollista! Seis! huusi hän raivoissaan huomattessaan Raskolnikovin tekevän lähtöä, — kuule minua loppuun saakka! Tiedätkö, että luokseni tulee tänään muutamia tuttaviani, joiden kera vihin tarkotukseensa uuden asuntoni, muutamia on jo ehkä saapunutkin, mutta minä olen jättänyt setäni kotiin ottamaan vastaan tulevia; olin äsken siellä. Jollet siis ole narri, vallan tavallinen narri, auttamaton narri, ulkomaalainen apina! ... sinä näet, Rodja, minähän tunnustan sen, että sinä olet kunnon poika, mutta sinä olet narri! ... siis vielä kerran, ellet ole narri, niin tulet ennen luokseni iltaa viettämään tänään kuin

tarpeettomasti kuljeskelet saappaitasi kuluttamassa. Koska nyt kerran olet ulkona, ei asia ole kovinkaan vaarallinen! Annanpa sinulle pehmeän nojatuolin — emännälläni on sellainen — saat teetä, seuraa ... ja ellei siinä ole tarpeen, niin teen sinulle oikein mukavan vuoteen — sillä lailla voit joka tapauksessa olla kanssamme. Sosimov tulee myös. Tahdotko?

— En.

— Sinä valehtelet! huudahti Rasumihin kärsimättömästi, miten sinä sen tiedät? Ethän sinä voi vastata puolestasi! Muuten et sitä myös ymmärräkään. Minä olen myös ollut monta kertaa kinoissa ihmisten kanssa, mutta olen aina sopinut... Lopuksi häpeää ja sopii!... Älä siis unohda, että asun Potshinskovin talossa, kolmannessa...

— Tällä tavoin ehkä lopuksi ottaisitte vastaan rosvoa, herra Rasumihin, saadaksenne vain ilon tehdä muita hyviä töitä!

— Kuka? Minä? En, jos vain joku sellaista ajattelee, väännän hänen niskansa nurin! Siis Potshinkovin talossa n:o 47, virkamies Babushkinin huoneustossa.

— Minä en tule, Rasumihin! Raskolnikov kääntyi ja läksi.

— Lyönpä vetoa, että sinä tulet, huusi Rasumihin hänen jälkeen, —muuten olet sinä ... muuten en tahdo enää tietää mitään sinusta! Seis, odota! Onko Sametov tuolla?

— Kyllä...

— Oletko nähnyt hänet?

— Kyllä.

— Puhunut hänen kanssaan?

— Kyllä.

— Mistä? No, jääköön, mene helvettiin. Potshinkov, 47, Babushkin!...

Muista!

Raskolnikov meni puutarhakadulle ja kääntyi kulmassa. Rasumihin katseli ajattelevasti hänen jälkeensä. Vihdoin hän viittasi kädellään, meni taloon, mutta pysähtyi keskelle portaita.

— Piru vieköön! jatkoi hän melkein ääneensä, — hän puhuu järkevästi ja kuitenkin tuntuu siltä, kuin... Mutta minä olen myöskin narri ... ikäänkuin eivät hullut ihmiset osaisi puhua järkevästi! Ja tuntuupa siltä kuin pelkäisi Sosimovkin jotakin sellaista!

Hän koputti sormella otsaansa. — Ja hän nyt ... mutta miten voi antaa hänen kulkea moisessa tilassa? Hän menee ehkä upottamaan itsensä... Ah, olinpa koko tyhmä, se ei kelpaa! Ja hän juoksi Raskolnikovin jälkeen saavuttaakseen hänet, mutta tämä oli kadonnut jäljettömiin. Hän sylkäsi ja palasi nopein askelin Kristallipalatsiin tiedustellakseen asiain laitaa Sametovilta.

Raskolnikov kulki suoraa tietä sillalle, pysähtyi keskelle sitä kaidepuun ääreen, kumartui molemmin kyynäspäin sitä vastaan ja katseli kaukaisuuteen. Erottuaan Rasumihinistä tunsi hän itsensä taas niin heikoksi, että hän vaivoin laahautui tänne. Mieluiten olisi hän istunut tai pannut maata johonkin kadulla. Kumartuen kaidepuun yli katseli hän koneellisesti veteen, iltapunerruksen ruusunväristä säteilyä, talorivejä jotka katosivat lisääntyvässä hämyssä, jossakin kaukana olevan tuulentuvan akkunaa, joka välkkyi kuin tuli auringon heittäessä viimeisiä säteitään; kanavan tummaa vettä ... ja hänestä tuntui kuin katselisi hän sinne alas erikoisella mielenkiinnolla. Vihdoin alkoi hänen silmissään pyöriä punasia pyörrojä, talot heiluivat, ohikulkevat, ranta, ajoneuvot — kaikki heiluivat ja tanssivat hänen ympärillään. Äkkiä hän vavahti, ehkä uudelleen pelastuneena menemästä tainnoksiin, kamalaan ja kauheaan. Hän tunsi, että joku oli asettunut häneen viereensä, oikealle puolelle; hän nosti silmänsä ja näki suurikasvuisen naisen, jonka päätä verhosi kaulaliina; hänen kasvonsa olivat pitkähköt, keltaset, pöhöttyneet, silmät punaset ja kuopalle painuneet. Nainen katseli häntä suoraan kasvoihin, mutta ei luultavasti nähnyt mitään eikä kiinnittänyt huomiotaan mihinkään. Äkkiä nojasi hän oikeata kättään kaidepuuta vastaan, nosti oikean jalkansa, heitti sen ristikon yli, sitten vasemman — ja syöksyi kanavaan.

Likainen vesi teki tietä, nieli hetkeksi uhrinsa, mutta heti sen jälkeen kohosi tämä uudelleen pinnalle ja seurasi virran mukana vitkalleen alaspäin; pää ja jalat olivat veden alla, ainoastaan selkä oli näkyvässä, samaten vaatteet, joka oli pullollaan kuin ilmapallo.

— Uponnut! Uponnut! huusivat useat äänet; ihmisiä alkoi juosta paikalle, joen molemmat äyräät täyttyivät katsojista; Raskolnikovin ympärille keräysi väkeä sillalle ja he työnsivät ja tölmivät häntä takaapäin.

— Herra paratkoon, sehän on meidän Afrosinjushkamme! huusi naisellinen, itkevä ääni lähistöstä. — Pelastakaa hänet, isäseni, vetäkää hänet maalle!

— Vene! Vene! huudettiin joukolla.

Mutta venettä ei enää tarvittu; eräs poliisi oli juossut portaita alas kanavan partaalle, heittänyt takkinsa ja saappaansa yltään ja syöksynyt veteen. Työ oli helppo, uponnut

uiskenteli ainoastaan kahden askeleen päässä laiturilta; poliisi tarttui oikealla kädellään hänen vaatteisiinsa, tarttuen samalla vasemmallaan erääseen seipääseen, jonka hänen toverinsa ojensi hänelle, ja upponnut vedettiin kuiville. Hän laskettiin porrastolle. Hän tointui äkkiä, kohottausi ja istuutui alkaen aivastella ja puhkia sekä silitellä käsineen märkiä vaatteitaan. Hän ei sanonut sanaakaan.

— Hän on juonut niin paljon, että hänen silmissään on alkanut tanssia pikkupiruja! ulvoi sama naisääni, joka nyt oli Afrosinjushkan ääressä, — aivan äskettäin mieli hän hirttäytyä, mutta nuora leikattiin poikki. Minä vain juoksin puotiin ja jätin pikkutyön hänen hoitoonsa, ja silloin tapahtui onnettomuus! Hän on pikkuporvarillista syntyperää, isäseni, ollen sukua meille; tässä lähellä, toinen talo kulmasta, aivan tässä...

Väkijoukko hajausi; poliiseilla oli vielä jotakin tekemistä uponneen kera, kun joku huusi: — Polisikonttoriin!... Raskolnikov katseli kaikkea jollakin omituisella välinpitämättömyyden tunteella ja ilman osanottoa; hän tunsi inhoa. "Ei, se on alhaista, vesi..." mutisi hän itsekseen. "Mitään enempää katsottavaa ei tässä ole", lisäsi hän, "ei maksa vaivaa odottaa. Miten on polisikonttorin laita ... miksi ei Sametov ole siellä? Yhdeksän jälkeen on sen oltava auki..." Hän käänsi selkensä kaidepuuhun päin ja katseli ympärilleen.

"No, mitäpä sillä ... olkoon menneeksi!" sanoi hän päättävästi, lähtien liikkeelle ja suunnaten kulkunsa poliisikonttoriin päin. Hänen sydämensä oli ontto ja tyhjä; hän ei tahtonut ajatella. Nyt oli tuo ahdistava tunnekin jo kadonnut, mitään jälkeä ei enään ollut siitä työkyvystä, mikä hänellä oli ennen ollut lähtiessään kotoaan mielessään ajatus: "Tästä on tehtävä loppu!" Hän oli muuttunut vallan välinpitämättömäksi.

"Ehkä tämä myöskin on loppu," ajatteli hän kulkiessaan vitkallisesti ja veltosti kanavan reunaa. "Tahdon kuitenkin tehdä lopun siitä, sen tahdon... Mutta loppuuko se tosiaan? Saman tekevää! Ainakin saan jokusen neliökynnärää suuruisen huoneen! Heh! Loppuisiko se siis todellakin?... Sanonko sen heille vai enkö? Perhana vieköön! Ja väsynyt olen myös, jospa vain kohta saisin istuutua tai panna maata johonkin! Minä häpeän vain tyhmyyttäni! Muuten syljen sillekin! Hyi, mitä hullutuksia päähän saattaa noustakaan."

Polisikonttoriin mentiin suoraa tietä ja sitten käännettiin vasemmalle toisessa kulmassa; siitä oli enään joitakin askeleita. Mutta tultuaan ensimmäiseen kulmaan mietti hän hetken, kääntyi toiselle kadulle ja kiersi kahta katua myöten — ehkä tarkotuksetta mutta ehkä myös kuluttaakseen joitakin minuutteja ja voittaakseen aikaa. Hän kulki tuijottaen maahan. Äkkiä tuntui hänestä siltä kuin olisi joku

kuiskannut hänen korvaansa. Hän nosti päätään ja näki seisovansa juuri tuon talon edustalla. Siitä eräästä illasta saakka ei hän ollut käynyt siellä.

Karkottamaton ja selittämätön toivo veti häntä sinne. Hän meni sisään taloon, kulki porttikäytävän läpi, kääntyi sitten ensimmäiseen käytävään oikealla ja nousi tuttuja portaita ylös aina neljänteen kerrokseen. Noissa jyrkissä ja ahtaissa portaissa oli sangen pimeätä. Hän pysähtyi joka portaalle ja katseli uteliaasti ympärilleen. Ensimmäisen kerroksen etehisistä olivat ikkunapuitteet viedyt tykkänään pois, "se ei siis ole se. Mikolai ja Mitka työskentelivät toisessa kerroksessa; se on sulettu ja ovi on uudelleen maalattu; se siis on vuokrattavana. Tuossa on kolmas kerros ja tässä neljäs... Tässä se oli!" Hän oli horjuva, kerroksen ovi oli sepposen selällään; siellä oli ihmisiä sisällä, hän kuuli ääniä — sitä hän ei ollut odottanut. Hän epäili vielä hieman, sitten astui hän lähemmäksi ja meni sisään.

Huoneusto oli korjauksen alaisena, siellä oli sisässä työmiehiä; hän kummasteli. Hän oli, itse tietämättä miksi, kuvitellut tapaavansa kaikki samallaisena millaiseksi oli jättänyt; ehkä myös ruumiit samalla paikalla lattialla. Mutta nyt näki hän ainoastaan alastomat seinät, ei mitään huonekaluja — miten omituista! Hän meni ikkunan ääreen ja istuutui ikkunapuitteelle.

Siellä oli kaksi työmiestä, jotenkin nuoria. He liisteröivät seiiniin uusia seinäpapereja, valkoisia ruusunvärisine kukkineen, entisten sijaan, jotka olivat keltaset, kellastuneet ja risaset. Raskolnikov oli sangen suuttunut sen johdosta, hän katseli vihamielisesti uusia tapetteja, ikäänkuin olisi hänestä tuntunut vastenmieliseltä, että kaikki muutettiin uuteen uskoon.

Työmiehet olivat nähtävästi myöhästyneet, nyt vierittivät he nopeasti kasaan paperit ja valmistausivat lähtemään. Raskolnikovin ilmestyminen oli tuskin herättänyt heidän huomiotaan. He puhuivat keskenään. Raskolnikov pani kätet ristiin rinnalleen ja kuunteli heidän keskusteluaan.

— Hän tulee siis luokseni noin aamupuolla, sanoi vanhempi nuoremmalle, — varahin aamulla ja sangen koristettuna. "Miksi panet itsesi niin hienoksi, minun tähteni, miksi siis koristelet itseäsi minua varten?" — "Minä tahdon", sanoo hän, "Tit Vasiljevitsh, tästä lähin tehdä aivan kuten sinä tahdot." Siten se siis tapahtui! Ja niin hienosti kun hän oli puettu — aivan kuin surnaali, aivan kuin surnaali!

— Mitä se surnaali on, setä hyvä? kysyi poika, hän oli nähtävästi "setä hyvän" oppipoika.

— Surnaali, se on sellaisia kuvia, veli hyvä, maalattuja kuvia, joita posti tuo tänne joka lauantai räätäilille ulkomailta; se on sitä varten että näkisit miten kunkin tulee

pukeutua, olkoonpa sitten mies tai nainen. Sitä kutsutaan sanomalehdeksi. Miehet kuvataan tavallisesti pitkätakkinisina, mutta naisia varten on monta värikästä kuvaa, ettet sinä voi sitä edes kuvitella mielessäsi, veli hyvä.

— Mitäpä lajia ei täällä Pietarissa olisi! huudahti poika aivan hämmästyneenä — jos jotakin ... paitsi isää ja äitiä!

— Lukuunottamatta heitä tapaat täällä kaikkea, lausui toinen opettavasti.

Raskolnikov nousi ja meni toiseen huoneeseen, missä matka-arkku, vuode ja piironki ennen olivat olleet; huone tuntui hänestä nyt niin pieneltä. Seinäpaperit olivat vielä samat, nurkassa voi selvästi nähdä sen paikan seinäpaperissa, missä pyhimysarkku oli ollut. Hän katseli ympärilleen ja meni taas takasin vanhalle paikalleen. Nuorempi työmies katseli häntä syrjästä.

— Mitä te täältä etsitte? kysyi hän äkkiä, kääntyen Raskolnikovin puoleen.

Sen sijaan että olisi vastannut, nousi Raskolnikov, meni ovelle ja veti kellonnyöristä. Siinä oli sama halennut sointu! Hän veti toisen ja kolmannen kerran, kuunteli ja palautti tapahtumat muistonsa. Hänen ensi kerralla tuntemansa kamala, tuskallinen, kiusallinen tunne muistui yhä selvemmin hänen mieleensä, hän vavahti joka kerralla kuin veti kellonnyöristä, mutta hän tunsu voimistuvansa siitä.

— Niin, mitä sinä tosiaan tahdot? Kuka sinä olet? huusi työmies ja astui hänen luokseen. Raskolnikov meni taas sisään.

— Tahdon vuokrata huoneuston, sanoi hän, — katsoa sitä.

— Yöllä ei vuokrata mitään huoneustoja, ja muuten täytyy teillä olla talonmies mukanaan!

— Lattia on pesty; se kai maalataan? jatkoi Raskolnikov — eikö siinä enää ole verta?

— Mitä verta?

— Jälkiä vanhuksesta ja hänen sisarestaan, luonnollisesti, jotka täällä murhattiin! Tässä oli suuri verilätäkkö.

— Mutta mikä sinä oikeastaan olet? kysyi työmies rauhattomasti.

— Minäkö?

— Niin.

— Tekeekö mielesi tietää? Tule mukanaani polisikonttoriin, niin sanon sen sinulle.

Työmiehet katselivat hämillään toisiaan.

— Lähtekäämme, olemme jo kyllin kuluttaneet aikaa, tule Aljoshka! Minä suljen, sanoi vanhempi työmies.

— No, tule! vastasi Raskolnikov välinpitämättömästi, kulki vitkalleen portaita alas.

— Kuulehan talonmies! huusi hän tultuaan porttikäytävään.

Kadulla seisojien väkeä porttikäytävän edustalla; heidän parissaan olivat myös molemmat talonmiehet, jotka tarkastelivat ohikulkevia. Raskolnikov meni suoraan heidän luokseen.

— Mitä tahdotte? kysyi toinen talonmiehistä.

— Oletko ollut polisikonttoorissa?

— Aivan äskettäin; miksi niin?

— Onko siellä vielä ketään?

— Kyllä.

— Onko apulainen myös siellä?

— Hän oli siellä hetken. Mutta miksi tätä?

Raskolnikov ei vastannut, vaan jäi ajatuksiinsa vaipuneena seisomaan heidän ääreensä.

— Hän on ollut katselemassa huoneustoa, sanoi vanhempi työmies, joka nyt tuli.

— Mitä huoneustoa?

— Sitä, missä me työskentelemme. "Miksi", sanoi hän, "on veri pesty pois? Täällä", sanoi hän, "on tehty murha ja minä olen tullut vuokraamaan." Ja sitten veti hän kellonnyöristä ja oli vähällä vetää poikki sen. "Tulkaa mukanani", sanoi hän, "konttoriin, siellä sanon kaikki."

Talonmies katseli epäluuloisesti Raskolnikovia ja rypisti otsaansa.

— Kuka te todella olette? lausui hän röyhkeästi Raskolnikoville.

— Minä olen Rodion Romanovitsh Raskolnikov, entinen ylioppilas ja asun Shilesin talossa erään kadun varrella vallan tässä läheisyydessä, numero neljässätoista; kysykää vain siellä talonmieheltä, hän tuntee minut.

Raskolnikov puhui vitkallisesti ja mieltävästi, kääntymättä ympäri, katsellen kadulle, jossa alkoi hämärtää.

— Miksi sitten olet mennyt sinne huoneustoon?

— Tarkastaakseni sitä.

— Mitä siellä on tarkastettavaa?

— Mitä siinä loruat, ota hänet kiinni ja vie polisikonttoriin! lausui äkkiä aivan uusi ääni.

Raskolnikov katsahti yli olkansa puhujaan ja sanoi yhtä hiljaa ja pitkäveteisesti:

— Tulkaa!

— Niin, vie hänet vain sinne! jatkoi edellinen puhuja. — Miksi huolehtii hän siitä asiasta, mitä lie hänellä mielessä?

— Juovuksissa ei hän ole, Jumala tietäköön mitä hän tahtoo... mutisi työmies.

— Mitä te sitten tahdotte! huusi talonmies uudelleen hänelle; hän oli todella pahastunut. — Miksi tunkeudut tänne sisään?

— Pelkäätkö ehkä polisikonttoria? lausui Raskolnikov pilkallisesti.

— Pelkään, miksi? Mene tiehesi!

— Mokoma veijari! huusi eräs nainen.

— Mitä pitkiä puheita tässä tarvitaan! huusi toinen talonmies, joka oli pitkä mies; — mene tiehesi!... Ehkä onkin joku veijari ... mene tiehesi!

Hän tarttui Raskolnikovin olkapäihin ja heitti hänet kadulle. Hän kompastui ja oli kaatua; saavutettuaan tasapainonsa katsoi hän vielä kerran kaikkia ja jatkoi matkaansa.

— Sepä oli omituinen mies! sanoi maalari.

— Niin oli, ihmiset tulevat nykyään päivä päivältä yhä kummallisemmiksi, sanoi nainen.

— Hänet olisi tullut viedä polisikonttoriin! sanoi se puhuja, joka oli lausunut samaa ennenkin.

— Tuollaisen vuoksi ei kannata vaivata itseään, päätti pitkä talonmies. — Hän oli varmastikin joku kuleksija, joka vain koetti tunkeutua katon alle; jos hänen kanssaan ryhtyy tekemisiin, ei hänestä pääse eroon ... minä kyllä tunnen tuollaiset!

— Menenkö, vai enkö? ajatteli Raskolnikov seisoen keskellä katua risteyksessä ja katsellen ympärilleen, ikäänkuin odottaen joltakin ratkasevaa sanaa. Mutta mitään vastausta ei tullut; mutta kaikki oli yhtä hiljaista ja kuollutta kuin kivet jolla hän seiso; hänestä yksistään kuolleita. Äkkiä huomasi hän sangen kaukana, noin kahdensadan askeleen päässä siitä, kadun päässä yhä lisääntyvässä hämärässä ihmislauman, hän kuuli huutoa ... keskellä joukkoa oli vaunut. "Mitä nyt?" Raskolnikov kääntyi oikealle ja läheni kansanjoukkoa. Hänen näytti tekevän mieli iskeä kiini kaikkeen; hän ajatteli vakaata päätöstään lähteä poliisikonttoriin ja tiesi varmuudella, että kaikki myös silloin loppuisi.

VII

Keskellä katua oli ajoneuvot, upeat ja sirot, joiden eteen oli valjastettu pari tulista hevosta. Ketään ei ollut vaunuissa ja ajaja oli noussut pois istuimeltaan ja piti nyt hevosia suitsista. Ympärillä tungeksi ihmisjoukko ja myös joitakin poliiseja. Eräällä heistä oli palava lyhty, jolla hän valaisi jotakin, joka oli katukiviyksellä pyörien ääressä. Kaikki puhuivat, huusivat ja vaikeroivat; ajaja ei tiennyt, mitä hänen oli tehtävä, ja hän toisti lakkaamatta:

— Mikä onnettomuus! Jumalani, mikä onnettomuus!

Raskolnikov tunkeusi paikalle niin hyvin kuin taisi ja pääsi vihdoinkin näkemään kaikkien rauhattomuuden ja uteliaisuuden esineen. Maassa makasi tajuton ihminen, jonka yli äsken oli ajettu; hän näytti huonosti puetululta, ei silti talonpoikaisvaatteisiin, ja veren peittämä. Päästä ja kasvoista virtasi verta virtanaan, kasvot olivat särkyneet ja ruhjoutuneet. Hyvin saattoi nähdä, että vahinko oli vakavaa laatua.

— Taivasten jumala! valitteli ajuri. — Kuinka voikaan olla varovaisempi! Niin, jospa edes olisin ajanut kovaa tai en olisi huutanut! Mutta niin tasasesti ja levollisesti kun ajoinkaan! Kaikki näkivät sen ja jos kaikki ihmiset valehtelevat, valehtelen myös minä! Mutta sehän oli selvää, eihän juopunut pidä varaansa! Minä näen vielä, miten hän menee kadun yli, hoippuu, on kaatumaisillaan — minä huudan, kerran, kahdesti, kolmasti, pysäytän hevoset, mutta hän juoksee tielle ja kaatuu juuri niiden jalkoihin! Sitä en tiedä tekikö hän sen tosissaan vai tietämättään!... Hevoset ovat nuoria, arkoja ... ne hypähtivät äkkiä, hän huusi, ne pelkäsivät vielä enemmän... Ja onnettomuus oli tapahtunut.

— Aivan siten se tapahtui! huusi joku silminnäkijä joukosta.

— Kolme kertaa hän huusi, se on totta! vakuutti toinen.

— Täsmälleen kolme kertaa, sen kuulivat kaikki! huudahti kolmas.

Ajaja ei muuten ollut erikoisen alakulonen eikä pelästynyt. Ajoneuvoista saattoi päätätä, että niiden omistaja oli rikas ja kunnioitettu ja odotti nähtävästi niiden tuloa jossakin; polisit olivat jo aikeissa ottaa huomioon tuon seikan. Yli ajettu oli vietävä polisikonttoriin ja sieltä sairaalaan. Kukaan ei tuntenut häntä.

Tällä välin oli Raskolnikov tunkeutunut paikalle ja kumartunut yliajetun yli. Silloin valaisi lyhty onnettomat kasvot, hän tunsu ne.

— Minä tunnen hänet! huudahti hän tunkeutuen aivan esiin. — Hän on eräs erotettu virkamies, nimineuvos Marmeladov! Hän asuu tässä lähellä Koselin talossa... Nopeasti lääkäri! Minä maksan ... kas tässä.

Hän veti taskustaan rahaa ja näytti sitä poliseille. Omituinen liikutus oli vallannut hänet.

Polisit olivat iloisia saadessaan tietää, kuka yliajettu oli. Raskolnikov mainitsi myös oman nimensä ja osotteensa sekä puhui sillä lailla kuin olisi kysymyksessä ollut hänen oma isänsä, mitä kiihkeimmin saadakseen tajutonnan olevan viedyksi nopeasti asuntoonsa.

Kas täällä, kolmas talo tästä! huusi hän, — Koselin, rikkaan saksalaisen pohatan talo... Hän on nyt varmasti juovuksissa, ollen aikeissa mennä kotiinsa. Minä tunnen hänet... Hän on aika juoppolalli... Hänellä on perhe ... vaimo ja lapsia. Voi vielä kestää kauvan ennenkuin hän pääsee sairaalaan, mutta tässä on kyllä lähistössä lääkäri. Minä maksan, maksan kaikki! Ainakin saakoot omaisensa hoitaa häntä, siellä voi hän heti saada apua; mutta ennenkuin hän ennättää sairaalaan, voi hän olla kuollut...

Tarjousipa hänelle tilaisuus pistää jollekin jokunen kopekka kouraan; asia oli muuten selvä ja aivan laillinen — joka tapauksessa oli apu tässä lähempänä. Yliajettu nostettiin katukivitykseltä ja kannettiin pois; kantajia oli tarjolla runsaasti. Koselin talo oli ainoastaan noin kolmenkymmenen askeleen päässä siitä. Raskolnikov kulki perässä pitäen varovasti hänen päätänsä ja osottaen tietä.

— Tänne! Tänne! Portaita ylös; pää edellä, kääntäkää nyt ... kas niin, kas niin! Kiitän teitä, maksan teille!

Katerina Ivanovnan tapana oli, heti kun hänellä oli minuttikin vapautta, kävellä edes ja takasin pikku huoneessaan, ikkunan äärestä uunin luo ja siitä takasin, kädet ristissä rinnalla aina sen mukaan miten hän puhui tai kuiskaili itsekseen. Viime aikoina tapasi hän puhua yhä enemmän vanhimman tyttärensä Poljenkan kanssa, joka, vaikkei ymmärtänytkään kaikkea, kuitenkin käsitti, että hän oli välttämätön äidille; hän seurasi äitiään sen vuoksi aina suurine, kalpeine silmineen ja osasi käyttäytyä niin

viisaasti, kuin olisi hän käsittänyt kaikki. Tällä kertaa riisui Poljenka pikkuveljeään, joka oli voinut pahoin koko päivän, saadakseen hänet vuoteeseen. Poika istui vaijeten ja liikkumattomana tuolilla; hän kuunteli, mistä äiti ja sisar puhuivat keskenään, ja oli hiljaa. Vielä pienempi Lydia seiso vieressä, ryysyihin puettuna, ja odotti vuoroaan. Portaille johtava ovi oli auki, jotta edes hiukankin raitista ilmaa tulisi sen tupakansavun sijaan, joka tunkeusi sisään muista huoneista ja joka tuotti kalvetustautiselle naisparalle pitkiä, tuskallisia yskäkohtauksia. Katerina Ivanovna näytti vielä kurjemmalta kuin viikko sitten, ja punaset pilkut hänen poskipäällään hohtivat vielä enemmän.

Hän keskusteli Poljenkan kanssa muinaisista, onnellisemmista päivistä, ensimmäisestä miehestään, lasten isästä ja omasta isästään, "siviili-insinöörien everstistä"; soimasi sitten sitä juoppolallia johon hän nyt oli kahlehdittu, kertoi institutista pääsönsä jälkeen suoritetusta shaalitanssista, tanssiaisista, joissa hän oli tanssinut. Välillä hän yski lakkaamatta ja koetti vapautua siitä limasta, joka ahdisti hänen rintaansa. Sitten neuvoi hän taas Poljenkaa, miten tämän oli korjattava pienokaisen vaatteita, kaatoi vettä astiaan yöllä pestäkseen lasten likaiset alusvaatteet, piti taas ääntä siitä, ettei juoppolalli koskaan tullut kotiin, niin että myös samalla olisi voinut pestä hänen paitansa, kunnes hän vihdoin huomasi kulkueen tulevan etehiseen. "Mitä nyt?" huusi hän nähdessään kansanjoukon ja miten hänen huoneeseensa kannettiin jotakin taakkaa. "Mitä tänne tuodaan? Voi, Jumalani!"

— Minne panemme hänet? kysyi eräs poliseista, kun veristävä ja tajuton Marmeladov oli kannettu huoneeseen ja katseltu paikkaa.

— Sohvalle! Pankaa hänet sohvalle, pää tänne päin, neuvoi Raskolnikov.

— Hänen ylitsensä on ajettu ... hän oli juovuksissa! huusi joku joukosta.

Katerina Ivanovna seiso siinä kalpeana ja veti syvästi henkeä. Lapset olivat pelästyneet. Pikku Lidotshka huusi ääneensä, heittäysi Poljenkaa vastaan ja vapisi ankarasti.

Laskettuaan Marmeladovin maahan kääntyi Raskolnikov Katerina Ivanovnan puoleen:

— Olkaa Jumalan tähden levollinen; älkää pelästykö! sanoi hän nopeasti hänelle... — Mennessään kadun poikki, ajoivat eräät vaunut hänen ylitsensä; älkää olko levoton, kyllä hän tointuu taas, olen antanut tuoda hänet tänne ... olen kerran ennen ollut luonanne, muistatteko sitä? Kyllä hän tointuu ja kyllä minä maksan kaikki!

— Onko se siis vihdoinkin tapahtunut! huusi Katerina Ivanovna epätoivoissaan syöksyen miehensä luo.

Raskolnikov huomasi heti, ettei tämä nainen ollut niitä, jotka heti pyörtyvät. Heti pani hän patjan haavottuneen pään alle — kukaan ei ollut sitä ajatellut; Katerina Ivanovna alkoi heti riisua häntä, tarkastaa häntä, pitää huolta hänestä, menettämättä järkeään, vaan koettamalla unohtaa kaikki; hän puristi yhteen värisevät huulensa ja pidätti sen huudahduksen, joka uhkasi päästä häneltä.

Raskolnikov lähetti heti jonkun nopeasti noutamaan lääkäriä. Eräässä läheisimmistä taloista asui sellainen.

— Olen lähettänyt noutamaan lääkäriä, toisti hän Katerina Ivanovnalle, — älkää vaan olko rauhaton, minä maksan hänet. Eikö täällä ole yhtään vettä?... Ja tuokaa tänne jokin pöytäliina, pyyhinliina tai jokin sellainen, mutta nopeasti! Eihän vielä tiedetä, mikä paikka hänessä ja miten hän on haavottunut... Hän on vain haavottunut, ei kuollut, se on varmaa. Mitähän lääkäri mahtanee sanoa?

Katerina Ivanovna kiiruhti ikkunan luo; siellä oli tuolilla savimalja, jossa oli vettä ja joka oli varattu alusvaatteitten pesoa varten. Katerina Ivanovna ei voinut sietää mitään likaisuutta ja uhrasi ennen yörauhansa kuin kärsi mitään likaa huoneessa, mutta kun hänellä ei ollut tarpeeksi liinavaatteita, täytyi hänen käyttää vähintään kaksi yötä viikossa pesemiseen. Hän tarttui maljaan viedäkseen sen sohvan ääreen, mutta oli vähällä kaatua. Raskolnikov oli sillä välin saanut käsiinsä pyyhinliinan, jonka hän kasti ja alkoi pestä verta Marmeladovin kasvoista. Katerina Ivanovna seisoi vieressä, pani kätensä rintaansa vasten, eikä voinut hengittää. Hän tarvitsi itse apua. Raskolnikov alkoi käsittää, että hän ehkä teki tyhmyyden antaessaan tuoda haavottuneen tänne. Polisit olivat myös vielä jäljellä tietämättä mitä oli tehtävä.

— Polja, huudahti Katerina Ivanovna, — juokse nopeasti Sonjan luo. Ellet tapaa häntä kotona, niin sano siellä jollekin, että hänen isänsä yli on ajettu, ja että hän heti tulee tänne kotiin tultuaan. Nopeasti, Polja! kas tässä, ota kaulaliina mukaasi!

— Juokse, minkä ennätät, huusi pikkupoika äkkiä tuoliltaan ja vaipui sitten taas takasin entiseen vaiteliaisuuteensa.

Tällä välin oli huoneeseen tullut niin paljon ihmisiä, ettei neula olisi voinut pudota laattialle. Polisit olivat menneet niin ettei heitä enää ollut jäljellä kuin yksi; tämä jäi vielä jäljelle ja koitti ajaa väkijoukkoa pois. Mutta sitävastoin tunkeutuivat melkein kaikki rouva Lippewechselin vuokralaiset läheisiin huoneisiin. Katerina Ivanovna raivostui.

— Ettekö voi edes antaa hänen kuolla rauhassa! huusi hän ihmisille... — Mitä teillä on täällä katselemista!... Vieläpä paperossitkin suussa!...

Hän yski. — Joku hattukin päässä! Ulos! Kunnioittakaa toki ainakin kuolevaa!

Hän yski niin että hän oli miltei tukehtua, mutta soimaukset autoivat. Katarina Ivanovnaa pelättiin ilmeisesti; toinen toisensa jälkeen peräytyi tuntien sitä mielihyvän tunnetta, jonka voi havaita jokaisessa, myös läheisissä ihmisissä silloin kun jotakuta äkkiä kohtaa onnettomuus, ja mistä ei poikkeuksetta kukaan ihminen ole mitä vilpittömämmästä myötätunnostaan ja sisällisimmästä osanotostaan huolimatta täydelleen vapaa.

Oven takaa kuului jo sitäpaitsi ääniä, jotka puhuivat sairaalasta, ja siitä, ettei tulisi huolia kenestäkään.

— Eihän ole tarvis kuolla! huusi Katerina Ivanovna ollen jo aikeissa avata oven ja selittää ukkosilman tavoin ulkona oleville näkökantaa, kun hän oven kynnyksellä kohtasi itse rouva Lippewechselin, jolle aivan äsken oli ilmoitettu onnettomuudesta ja joka nyt oli tullut säädöksiä laatimaan. Hän oli riidanhaluinen saksatar, joka ei koskaan voinut olla hiljaa.

Kurjasti ja murteellisesti puhuen venäjää vaati hän emäntänä, että haavottunut oli heti vietävä sairaalaan.

Katerina Ivanovna, joka aina käytti sangen ylevää kieltä tälle naiselle puhuessaan — jottei unohtaisi "asemaansa" — ei voinut nytkään kieltäytyä siitä ilosta.

Amalia Ljudvigovna, sanoi hän — pyydän teitä punnitsemaan sananne! Näette itse mitä Semjon Saharovitshille on tapahtunut, hän on haudan partaalla. Pyydän teitä heti sulkemaan oven ja olemaan päästämättä sisään ketään. Pitäkää huolta vain siitä, että hän ainakin saa kuolla rauhassa, muuten, sen vakuutan teille, saa itse kenraalikuvernööri huomenna tietää teidän menettelyenne. Ruhtinas tunsikin minut ollessani vielä naimaton ja muistaa sangen hyvin Semjon Saharovitshin, jolle hän usein teki monta hyvää työtä. He tietävät kaikki, että Semjon Saharovitshilla oli monta ystävää ja suojelijaa ja että hän karttoi heitä ainoastaan hienotunteisuudesta, koska hän tunsikin onnettoman heikkoutensa; mutta nyt (hän osotti Raskolnikovia) auttaa meitä jalomielinen nuori mies, jolla on sekä varoja että sitoumuksia ja jonka Semjon Saharovitsh tunsikin jo lapsena; ja ole varma siitä, Amalia Ivanovna...

Kaiken tämän lausui hän tulvehtivalla, yhä lisääntyvällä nopeudella, kunnes yskäkohtaus teki lopun hänen sanatulvastaan. Tällä hetkellä tuli kuoleva tajuihinsa ja alkoi voihkia, jolloin Katerina Ivanovna heti kiiruhti hänen luokseen. Sairas avasi silmänsä tuntematta ketään tai ymmärtämättä mitään; hän hengitti syvään, raskaasti ja harvaan, suunpielissä näkyi verta; hiki kihosi hänen otsalleen. Hän katseli rauhattomasti ympärilleen kaikin puolin, muttei tuntenut Raskolnikovia, joka seisoi

hänen vieressään. Katerina Ivanovna katseli häntä suruisin, mutta ankarin katsein, kyyneleet tulvehtivat hänen silmistään.

— Jumalani! Koko rinta on murskaantunut! Mikä veren paljous! huusi hän epätoivoissaan. — Häneltä on vedettävä vaatteet yltä! Käännyhän toki, Semjon Saharovitsh, jos voit! huusi hän sairaalle.

Marmeladov tunsi hänet.

— Pappi! änkytti hän.

Katerina Ivanovna astui ikkunan ääreen, nojasi otsaansa puitteita vastaan ja huudahti epätoivoissaan:

— Oi tätä kirottua elämää!

— Pappi! toisti kuoleva pitemmän vaitiolon jälkeen.

— Häntä on lähdetty noutamaan! huusi Katerina hänelle. Marmeladov oli taipuvainen ja pysyttäysi levollisena. Hän etsi vaimoaan aroin, huolestunein katsein; tämä kääntyi takasin hänen puoleensa ja asettausi vuoteen pääpuoleen. Marmeladov rauhottui hieman, vaan ei pitkäksi aikaa. Hänen silmänsä kiintyivät pikku Lidotshkaan (hänen lemmikkiinsä), joka oli eräässä nurkassa, värisi ja katseli häntä kummastunein, lapsellisine silmineen.

— Aa ... h... Marmeladov katsahti häneen ja näytti mielivän sanoa jotakin.

— Mitä tahdot? huusi Katerina Ivanovna hänelle.

— Avojalka, avojalka! änkytti hän ja osotti puolihulluin katsein tytön paljaita jalkoja.

— Vait! huusi Katerina Ivanovna suuttuneena. — Tiedät itse paraiten, miksi hän on avojalka!

— Jumalan kiitos, lääkäri on täällä! huusi Raskolnikov ilosena.

Lääkäri astui sisään; hän oli vanha, pedanttinen saksalainen, joka katseli epäilevästi ympärilleen, astui sairaan luo, koetteli hänen valtasuontaan, tutki tarkoin pään ja riisui häneltä Katerina Ivanovnan avulla aivan verestyneen paidan ja paljasti sairaan rinnan. Koko rinta oli musertunut ja silpoutunut, useat oikeanpuoliset kylkiluut olivat poikki. Vasemmalla puolella näkyi aivan sydämen kohdalla onnettomuutta ennustava, suuri, tummankeltanen pilkku, kamalan hevostavon iskun jälki. Lääkäri näytti arvevalta.

Polisi kertoi hänelle, että sairas oli tarttunut pyörään ja laahaantunut noin kolmekymmentä askelta kivitystä myöten.

— Omituista, että hän on tullut tajuihinsa, kuiskasi lääkäri Raskolnikoville.

— Mitä tarkoittatte? kysyi tämä.

— Hän kuolee heti!

— Eikö todellakaan ole mitään toivoa?

— Ei vähintäkään! Loppu lähenee. Pää on myös sangen vaarallisesti haavoittunut... Hm! Tosin voitaisiin vielä avata jokin suoni, mutta se olisi hyödytöntä. Viidenkymmenen minutin kuluttua hän kuolee varmasti.

— Mutta iskekää sentään suonta!

— Kernaasti minun puolestani ... mutta minä sanon teille etukäteen, että se on vallon hyödytöntä.

Nyt kuului askeleita uudelleen; etehisessä oleva joukko jakaantui kahtia ja kynnyksellä näyttäytyi pappi, vanha harmaahapsinen vanhus, kuolinsakramentit mukanaan. Eräs poliiseista oli kohdannut hänet kadulla. Lääkäri luovutti heti paikkansa hänelle ja vaihtoi hänen kanssaan merkittäviä silmäyksiä. Raskolnikov pyysi lääkäriä odottamaan vielä hetken. Tämä kohoutti olkapäitään ja jäi.

Kaikki peräytyivät. Toimitus kesti sangen vähän aikaa. Kuoleva oli tuskin täydessä tajussaan; hän voi päästää vain katkonaisia, epäselviä ääniä. Katerina Ivanovna tarttui Lidotshkaa ja pikkupoikaa käteen ja polvistui heidän kerallaan nurkkaan uunin viereen. Tyttö vain vapisi, mutta poika, joka oli paljailta polvillaan, nosti säännöllisesti pikku käsiään, risti itsensä juhlallisesti, kumartui lattiaa kohti ja painoi otsansa sitä vastaan, mikä näytti tuottavan hänelle erityistä iloa. Katerina Ivanovna puri huuliaan ja koetti pidättää kyyneleitään; rukoilipa hän myöskin, mutta ei unohtanut samalla oikaista lapsen paitaa ja peittää tytön paljaita olkapäitä liinalla, jonka hän tavotti tarvitsematta kohottautua, jatkaen tällä ajalla yhä rukoilemistaan. Tällä välin avasivat uteliaat taas sisempiin huoneisiin johtavan oven. Etehiseen oli pakkautunut koko talon asukasmäärä, joka ei silti uskaltanut astua kynnyksen yli. Kynttilän pätkä vaan valaisi näyttämöä.

Tällä hetkellä tunkeusi Polenka, joka oli juossut sisarta noutamaan, joukon läpi etehiseen. Hän oli vallon henkästynt nopeasta juoksustaan, riisui kaulaliinan, etsi äitiä silmineen, astui hänen luokseen ja sanoi: "Hän tulee, kohtasin hänet kadulla." Äiti painoi hänet polvilleen viereensä. Sitten tunkeusi joukon läpi kuulumattomasti ja arasti nuori tyttö, jonka läsnäolo tässä huoneessa köyhyyden, kurjuuden, kuoleman ja epätoivon parissa teki omituisen vaikutuksen. Hän oli myös puettu niin sanoaksemme

rääsyihin; hänen pukunsa oli nimittäin ommeltu sangen halvoista kankaista ja olikin tarkoitettu vain näyttämään joltakin kadulla; hän oli sen erikoisen maailman maun ja tapojen mukaan, johon kuului, julkeassa tarkoituksessa puettu räikeisiin, loistaviin väreihin. Sonja pysähtyi kynnykselle, katseli ymmällään ympärilleen, luultavasti vähän käsittäen siitä, mitä tapahtui ja ajattelematta saastaista, vaaleata silkkihamettaan, joka oli ostettu torilta, ja muodotonta krinuliiniaan, joka täytti koko oviaukon. Hänellä oli myöhäisestä hetkestä huolimatta kädessään päivänvarjo, sitäpaitsi vaaleat jalkineet ja pyöreä, tulipunasella sulalla koristettu olkihattu. Pikku hatun alta, joka poikamaisesti oli toisella korvalla, tirkisteli pienet, laihat ja pelästyneet kasvot, suu auki ja silmät, jotka olivat kauhusta liikkumattomat. Sonja oli pienikasvunen, noin kahdeksantoista vuotias, laiha, mutta jotenkin kaunis vaaleaverinen, jolla oli omituisen kauniit siniset silmät. Hän katseli tylsästi sohvaa, pappia ja oli aivan hengästynyt nopeasta kulustaan. Hänen korviinsa kuului väkijoukon suihinä ja muutamia ääneen lausuttuja sanoja. Hän painoi alas silmänsä, astui kynnyksen poikki, mutta pysähtyi huoneessa kynnyksen viereen.

Rippi ja synninpäästö olivat päättyneet. Katerina Ivanovna astui uudelleen miehensä kuolinvuoteen ääreen. Pappi peräytyi ja aikoi ennen poislähtöään vielä lausua jokusen lohdutuksen sanan Katerina Ivanovnalle.

— Mutta mikä tulee neuvokseni näitten keralla? keskeytti Katerina Ivanovna hänet suuttuneena ja julkeasti, osottaen pikkulapsia.

— Jumala on armelias, toivokaa kaikkivaltiaan apua! lausui pappi.

— Niin, se on kyllä hyvä!... Armelias — meille ei vain!

— Tuollainen on syntiä, syntiä, rouvani! huomautti pappi päätään puistaen.

— Ja tämä, eikö tämä ehkä ole syntiä! vastasi Katerina Ivanovna osottaen kuolevaa.

— Ehkä suvaitsevat ne, jotka tahtomattaan ovat syypäät tähän, ainakin korvata osan teidän tappiostanne...

— Te ette ymmärrä minua! huusi Katerina Ivanovna suuttuneena hänelle — mitä siinä on korvaamista? Hänhän oli juovuksissa ja lankei itse hevosen jalkoihin! Mitä tuloja! Mitään tuloja ei hänen puoleltaan ollut koskaan puhettakaan, ainoastaan surua ja kurjuutta. Tuo juoppolallihan on juonut kaikki! Hän on varastanut meiltä ja laahannut kaikki kapakkaan, hän on antanut lapsilleni ja omalle elämälleni kuoliniskun kapakassa! Jumalan kiitos, että hän kuolee! Nyt toivon menettävämme edes jotakin kärsimyksistämme.

— Täytyy antaa anteeksi kuolinhetkellä; mitä nyt sanoitte, on syntiä, rouvani; moiset sanat ovat syntiä!

Katerina Ivanovna alkoi hoitaa sairasta, antoi hänelle juotavaa, kuivasi hien ja veren hänen päästään, oikaisi pääpatjan ja puhui sillä välin papin kanssa, silloin tällöin vain kääntyen hänen puoleensa. Mutta nyt hän äkkiä huudahti melkein suunniltaan epätoivosta:

— Ah, isäseni! Pelkkiä sanoja, tyhjiä sanoja! Antaa anteeksi!... Siinä, kas siinä, ellei hän olisi murskaantunut, olisi hän tänään tullut juovuksissa kotiin, hänellä on vain yksi paita ja sekin on jo rääsyinä, hän olisi silloin heittäytynyt sohvalle ja nukkunut siinä kuin tukki, mutta minä olisin saanut solkuttaa vettä aina aamunnousuun pestessäni hänen ja lasten kuluneita liinavaatteita, kuivatessani niitä ikkunan edessä ja sitten paikatessani ja korjatessani niitä aamun sarasteessa, siinä olisi ollut minun yöni! Kannattaako silloin vielä puhua anteeksiannosta! Eikö siinä jo ole anteeksiantoa!

Tavaton kamala yskä keskeytti hänen sanansa. Hän sylki nenäliinaansa ja piti sitä papin silmien edessä samalla painaen toista kättään kirvelevää rintaansa vasten. Nenäliina oli märkänä verestä.

Pappi painoi päänsä alas puhumatta sanaakaan.

Marmeladov kamppaili kuoleman kanssa; hän ei kääntänyt silmiään Katerina Ivanovnasta, joka taas oli kumartunut hänen ylitsensä. Marmeladov mieli sanoa vielä jotakin Katerina Ivanovnalta, alkoipa myös vaivaloisesti kieltään liikuttaa ja sai sanotuksi joitakuita epäselviä sanoja; mutta Katerina Ivanovna, joka oli ymmärtänyt, että miehensä aikoi pyytää häneltä anteeksi, lausui hänelle tylästi:

— Vaikene vain! Ei tarvita!... Minä tiedän jo, mitä mielit sanoa!

Ja sairas vaikenä; nyt osuivat hänen harhailevat silmänsä ovipuoleen ja hän tunsu Sonjan...

Hän ei ollut huomannut häntä ennen, sillä tyttö seisoj varjossa.

— Kuka se on? Kuka se on? lausui hän vihdoin käheällä, hengästyneellä äänellä, mitä rauhottomimman näkösenä ja osottaen silmillään ovea, jonka ääressä Sonja oli, sekä tahtoen kohottautua.

— Makaa hiljaa! huusi Katerina Ivanovna hänelle.

Mutta uskomattomasti ponnistaen onnistui hänen nojautua toista kättään vastaan. Hän tuijotti hetken hurjasti tyttärensä, ikäänkuin tuntematta häntä. Hän ei ollut vielä koskaan nähnyt Sonjaa moisissa pukimissa. Nyt ensi kerran näki hän hänet

alennettuna, turmeltuna, huutavan räikeästi puettuna ja häpeisenä — ikäänkuin kärsivällisesti odottamassa sitä hetkeä, jolloin hänen vuoronsa tulisi jättää hyvästi kuolevalle isälleen. Hänen kasvoistaan saattoi lukea loppumatonta kärsimistä.

— Sonja! Tyttäreni! Anna anteeksi! huusi Marmeladov aikoen ojentaa kätensä häntä kohti, mutta hän menetti tukensa, joutui pois tasapainosta ja putosi sohvalta päädellä lattialle. Juostiin apuun, hän nostettiin ja pantiin uudelleen sohvalle, mutta hän teki jo kuolemaa. Sonja huudahti, juoksi hänen luokseen, syleili häntä ja pyörtyi. Marmeladov kuoli tyttärensä käsiin.

— Vihdoinkin hän on saavuttanut päämääränsä! huudahti Katerina Ivanovna katsellen miehensä ruumista. — Mutta mitä nyt? Miten saan hänet haudata? Ja mistä saan pienokaisille ruokaa huomenna?

Raskolnikov astui Katerina Ivanovnan luo.

— Katerina Ivanovna, alkoi hän, — viime viikolla kertoi miesvainajanne minulle koko entisen elämänsä kaikkine yksityiskohtineen. Minä vakuutan teille, että hän puhui teistä haaveellisella kunnioituksella. — Siitä illasta saakka, jolloin sain tietää, miten hän rakasti teitä kaikkia ja miten hän erityisesti rakasti ja kunnioitti teitä, Katerina Ivanovna, onnettomasta heikkoudestaan huolimatta, siitä illasta saakka olimme me ystävät... Suvaitkaa siis minun nyt ... auttaa . . . tehdä ystävä-vainajalleni viimeinen palvelus. Kas tässä ... on kaksikymmentä ruplaa ... jos teillä on mitään apua ... niin ... minä ... sanalla sanoen, minä palaan aivan varmasti ... tulen jo ehkä huomenna... Hyvästi!

Hän kiiruhti ulos tunkeutuen joukon läpi; mutta portaissa kohtasi hän äkkiä Nikodin Fomitshin, joka myös oli saanut kuulla onnettomuudesta ja itse henkilökohtaisesti halusi tavata henkilöt. Vaikkakaan he eivät olleet nähneet toisiaan sitten kuin polisikonttorissa, tunsivat Nikodin Fomitshin hänet kuitenkin heti ensi silmäyksellä.

— Ah, oletteko te täällä? kysyi hän.

— Hän on kuollut, vastasi Raskolnikov. — Lääkäri oli täällä, pappi myös, aivan kuin tulikin. Älkää saattako tuota vaimoraukkaa kovin levottomaksi, hänellä on hinkuyskä... Tehän olette hyvä ihminen, tiedänhän minä sen... lisäsi hän pilkallisesti katsellen häntä suoraan silmiin.

— Mutta miten te olettekaan tahrautunut vereen, huomautti Nikodin Fomitsh, joka kynttilän valossa näki muutamia vereksiä veren jälkiä Raskolnikovin liivillä.

— Niin, minä olen tahrautunut ... minä olen vallan täynnä verta!... lausui Raskolnikov omituisella äänenpainolla, nauroi sitten, nyökäytti päätään ja läksi portaita alas.

Hän kulki vitkalleen, kuumemaisen liikutettuna ja ollenkaan aavistamatta hänelle äsken auenneen täyden ja mahtavan elämän synnyttämää uutta, syvää tunnetta. Tätä tunnetta voi hän verrata siihen, mitä kuolemaantuomittu tuntee äkkiä ja odottamatta tullessaan armahdetuksi. Keskellä portaita tapasi pappi hänet kotiin mennessään. Raskolnikov antoi hänen kulkea ohitsensa ja he erosivat vaijeten toisistaan. Päästyään sitten viimeisille askelille, kuuli hän äkkiä nopeita askeleita takaansa; joku koetti saavuttaa häntä. Se oli Polenka; hän juoksi hänen jälkeensä ja huusi: "Kuulkaa, kuulkaa!"

Raskolnikov kääntyi. Tyttö oli pysähtynyt porrasta ylemmäs, aivan suoraan hänen eteensä. Pihalta tunkeutui sinne heikko valo. Raskolnikov voi erottaa lapsen pienet, laihat, mutta rakastettavat kasvot, jotka hymyilivät hänelle ja katselivat häntä lapsellisella ilolla. Hänellä oli asiaa, mikä varmasti miellytti häntä itseään.

— Kuulkaa, mikä teidän nimenne on ... ja, missä te asutte? kysyi hän nopeasti ja lähättävällä äänellä.

Raskolnikov laski molemmat kätensä tytön olkapäille ja katseli häntä kuin olisi häntä kohdannut — hän ei itsekään tiennyt mikä.

— Kuka on teidät lähettänyt?

— Sisar Sonja minut lähetti, vastasi tyttö yhä edelleen ilosesti hymyillen.

— Sitä minä juuri ajattelin, että sisar Sonja teidät lähetti...

— Äiti on myös lähettänyt minut. Kun sisar Sonja lähetti minut, tuli äiti myös paikalle ja sanoi: "Juokse nopeasti, Polenka!"

— Pidätkö sisar Sonjasta?

— Minä pidän hänestä enemmän kuin kaikista muista! vastasi tyttö omituisen päättäväisesti, ja hänen hymyilynsä muuttui vakavemmaksi.

— Voisitko pitää minustakin?

Vastauksen asemasta näki hän, miten tytön pikku kasvot lähenivät häntä ja miten uhkuvat huulet naivisti ojentuivat suuteloa varten.

Äkkiä syleili Raskolnikovia laihat kädet ja puristivat häntä kiinteästi, sangen kiinteästi; pikku pää nojasi hänen ohimoaan vastaan, ja lapsi itki hiljaa, kasvot häneen nojaavina.

— Minä voin niin pahoin isän tähden! lausui hän hetken kuluttua, nostaen itkeytyneet kasvonsa ja kuivaten kyyneleensä.

— Nyt tapahtuu niin useita onnettomuuksia yhtä aikaa! lisäsi hän tuo omituinen, vakava ilme kasvoillaan, jota lapset toisinaan tapaavat käyttä mielissään esiintyä vanhempien lailla.

— Pitikö isä paljon teistä?

— Lidotshkasta hän piti enemmän kuin muista, lausui tyttö vakavasti, — syystä että hän oli niin pieni ja niin sairaloinen; hän toi Lidotshkalle aina tullessaan namusia, mutta meitä opetti hän lukemaan, opettipa hän minulle kielioppiakin ja uskontoa, lisäsi hän arvokkaasti. — Äiti ei tosin sanonut siitä mitään, mutta me kyllä tiesimme, että hän siitä oli mielissään, ja isä tiesi sen myös; äiti myös opettaa minulle ranskaa, sillä minulla on jo aika saada jotakin sivistystä.

— Osaatteko te myös rukoilla?

— Kyllä, tietysti me osaamme, jo kauvan sitten; minä olen jo suuri ja siksi rukoilen minä yksinäni, mutta Kolja (Nikolai) ja Lidotshka rukoilevat äidin kanssa; ensin he lukevat Jumalan äidin rukouksen ja sitten vielä rukouksen: "Herra Jumala, anna anteeksi ja siunaa toinen isämme"; sillä ensimmäinen isämme on jo kuollut ja tämä on toinen; mutta me rukoilemme ensimmäisenkin puolesta.

— Poletshka, minun nimeni on Rodion, rukoile myös minun puolestani; sano vain: "ja Herran orjan, Rodionin puolesta"... Ei enempää.

— Kyllä minä rukoilen puolestanne niin kauvan kuin minä elän, sanoi tyttö kiihkeästi; hän hymyili taas, heittäytyen Raskolnikovin kaulaan ja painaen häntä kiihkeästi rintaansa vasten.

Raskolnikov sanoi hänelle nimensä ja osoitteensa ja lupasi varmasti palata seuraavana päivänä. Tyttö palasi ylös, vallan ihastuneena häneen. Kello kävi yhdettätoista Raskolnikovin astuessa kadulle. Viisi minuuttia myöhemmin seisoi hän sillalla aivan samalla paikalla, mistä nainen aikasemmin oli heittäytynyt veteen.

— Kas niin! sanoi hän päättävästi ja juhlallisesti. — Pois harhanäöt, pois tuska, pois kaikki aivohäiriöt!... Onhan toki elämääkin! Enkö ehkä olekaan nyt elänyt? Elämäni ei ole kuollutta tämän vanhan naisen parissa!... Jumala lahjoittakoon hänelle taivaan valtakunnan ja sitten olemme valmiit, äiti hyvä! Laittaudu lepoon! Nyt alkaa järjen ja valon ... tahdon ja voimien valtakunta ... ja sittenpä näemme! Koettakaammepa kerrankin voimiamme! lisäsi hän kehottavasti ikäänkuin kääntyen jotakin pimeään voimaa vastaan... — Ja minä olin jo antautua!...

"... Heikko olen vielä tällä hetkellä, mutta ... minusta tuntuu siltä kuin olisi sairaus jo hävinnyt. Minä kyllä tiesin sen katoavan äsken ulos tullessani. Mutta Patshinkovin talohan, totta vieköön, on tästä vain parin askeleen päässä. Luonnollisesti menen minä nyt Rasumihinin luokse, vaikka hän asuisi kauvempanakin ... hän voittakoon siten vetonsa! Häinkin ilostuu; ja jos hän alkaisi pitää hauskaa minun kustannuksellani ... ei se tee mitään. Mutta voimia, voimia minä tarvitsen; ilman voimia en kykene mihinkään; mutta fyysistä voimaa saa vain tahdonvoiman avulla — sitä he eivät tiedä", lisäsi hän ylpeästi ja itsetietoisesti ja kulki, vaikka vielä vaivoin voi päästä, sillan yli. Hänen ylpeytensä ja itsetietoisuutensa kasvoivat huomattavasti, jo seuraavana hetkenä oli hän vallan toinen ihminen. Mitä oli tosiaan tapahtunut, mikä siinä määrin muutti hänet? Hän ei todenteolla itsekään sitä tiennyt; hänen kävi kuten sen, joka tarttuu oljenkorpeen pelastuakseen; hänestä tuntui siltä kuin voisi häinkin vielä elää, ikäänkuin vielä olisi elämää, kuin ei hänen elämänsä vielä olisi kuollut yhdessä vanhuksen kera. Mutta ehkä oli hän myös kiiruhtanut tätä johtopäätöstä — mutta sitä ei hän nyt ajatellut.

"Ja Herran orjan, Rodionin, puolesta hän rukoilee", johtui hänen mieleensä äkkiä... "no, sehän voi ... joka tapauksessa!..." lisäsi hän nauraen itsekin poikamaiselle päähänpistölleen. Hän oli mitä paraimmassa mielentilassa.

Rasumihinin hän löysi pian; Potshinkovin talossa tunnettiin jo uusi vuokralainen ja portinvartija osotti hänelle heti tien. Jo ennenkuin hän oli päässyt puoliväliin portaita, saattoi hän kuulla melun ja suuremman seuran vilkkaan keskustelun. Porrastoon johtava ovi oli auki; saattoi kuulla riitaa ja vilkasta keskustelua. Rasumihinin huone oli jotenkin suuri ja siellä oli noin viisitoista henkilöä. Raskolnikov pysähtyi ulommaiseen huoneeseen. Täällä lautaseinän takana askarteli kaksi emännän palvelustyttöä kahden, suuren keittiön, lautasten ja vatien kera, joissa oli kylmiä ruokia ja piirakoita. Raskolnikov kutsutti Rasumihinin puheilleen; tämä ihastui ikihäväksi nähdessään hänet; jo ensi silmäyksellä saattoi huomata, että hän oli juonut tavattoman paljon ja vaikka hän ei koskaan juonut itseään juovuksiin, ei hän silti ollut kaukana moisesta tilasta tällä kerralla.

— Kuule, sanoi Raskolnikov, — olen vain tullut sanomaan sinulle, että sinä olet voittanut vetosi ja ettei kukaan todellakaan tiedä, mitä jollekin voi tapahtua. Mutta sisään en voi tulla, sillä olen niin väsyksissä että olen kaatua. Ja hyvää iltaa nyt ja hyvästi. Mutta tule luokseni huomenna!...

— Tiedätkö mitä, minä seuraan sinua! Kun sinä itse sanot olevasi väsyksissä niin että...

— Entä vieraasi? Mikä tappurapää se oli, joka aivan äsken katseli tänne?

— Hännkö? ... Piru sen tietäköön! Ehkä joku sedän tuttavista... Minä jätän sedän heidän pariinsa, hän on oivallinen ihminen; vahinko vain, ettet nyt voi tehdä hänen tuttavuuttaan. Muuten vieköön heidät vaikka piru! He eivät nyt kaipaa minua ja minusta tuntuisi suloiselta saada vilpastuttaa itseäni hieman; sillä sinä olet tullut sopivaan aikaan, veli hyvä, pari minuuttia vielä ja minä olisin, Jumala paratkoon alkanut käydä heidän kimppuunsa. He puhuvat kaikki senkin sekasotkua ... sinä et voi edes kuvitellakkaan, mitä hullutuksia ihmiset voivat sepustella! Mutta muuten, miksikä ei? Emmekö mekin ole puhuneet monta tyhmyyttä keskenämme? Puhukoot he nyt vain, ehkä he myöhemmin tekevät sitä vähemmän. Istuuduhan hetkeksi, minä kutsun Sosimovin tänne!

Sosimov kiirehti jotenkin nopeasti Raskolnikovin luo; hyvin saattoi huomata, että hän oli sangen utelias; mutta kasvonsa kirkastuivat heti.

— Nyt on heti mentävä vuoteelle! selitti hän päättävästi, katsellen nopeasti sairasta, — ja jos mahdollista, nautittava jotakin yöksi. Tahdotteko? Olen jo etukäteen pitänyt huolta jostakin ... pienestä pulverista.

— Kernaasti omasta puolestani vaikka kohta, vastasi Raskolnikov.

Pulveri nautittiin heti paikalla.

— Teetpä hyvin seuratessasi häntä, sanoi Sosimov Rasumihinille; —kyllähän näemme, millainen tila on huomenna; tänään ei se ole kovinkaan huono, aamupäivästä lähtien on tapahtunut suuri muutos. Oppia ikä kaikki!

— Tiedätkö, mitä Sosimov kuiskasi lähtiessämme? puheli Rasumihin heidän astuessaan kadulle. — Sanonpa sinulle kaikki kerrallaan, veli hyvä, sillä kaikki he ovat narreja! Sosimov antoi toimekseni puhella kanssasi matkalla ja saattaa sinut myös puhelemaan ja että minä sitten kertoisin kaikki hänelle ... hänellä on päänäpistö ... hän nimittäin uskoo ... sinä olet hullu tai ainakin sangen lähellä sitä. Ajattelehan moista! Ensiksi olet sinä kolme kertaa järkevempi häntä; toiseksi voit sylkeä kaikelle hänen puheelleen, ellet ole hullu; ja kolmanneksi on tuo lihamöhkäle, jonka erikoisalana todellisuudessa on kirurgia, nyt alkanut tutkia mielisairauksia, ja mitä sinuun tulee, on tämänpäiväinen keskustelu Sametovin kera saattanut hänet täydellisesti uskomaan ettei sinun laitasi ole vallan hyvä.

— Onko Sametov kertonut sinulle kaikki?

— Kyllä, kaikki, ja siinä hän teki hyvin. Nyt minä käsitan kaikki täydelleen, Sametov myös... No, sanalla sanoen, Rodja, ... seikka on se ... minä olen nyt hieman juovuksissa ... mutta eihän siitä haittaa ... seikka on se, että tuo ajatus ... sinä käsität

minut? ... että sinä todella sait heidät purasemaan ... käsitätkö? Mutta kukaan heistä ei rohjennut lausua sitä ääneensä, koska se sentään olisi ollut liian tyhmää; mutta kun he vihdoinkin saivat käsiinsä tuon maalarin, silloin särkyi saippuakupla ja koko hullutus haihtui savuna tuuleen. Mutta miksi ovat he myös sellaisia aaseja? Minä hieman rökitin Sametovia siinä tilaisuudessa ... mutta se jääköön meidän salaisuudeksemme, veli hyvä; minä pyydän, ettet anna hänen ollenkaan huomata, että asia on sinulla selvillä; hän on arkatuntoinen, olen huomannut. Tuo Ilja Petrovitsh todellisuudessa oli syyppää, kaikkeen! hän käytti silloin polisikonttoorissa voimattomuuttasi hyväksensä, mutta hän on myöhemmin hävennyt menettelyään, sen tiedän...

Raskolnikov kuunteli himokkaasti. Rasumihin löpisi kaikki juovuspäissään.

— Minä pyörryin silloin, syystä että siellä oli niin kuuma ja että siellä oli niin inhoittava öljyvärin löyhkä, sanoi Raskolnikov.

— Sitä ei sinun tarvitse selittää! Eipä siinä väri yksin ollut syynä: jo kuukausi sitten aiheutti se aivotulehduksen, sen voi Sosimov todistaa. Mutta siitä ei sinulla voi olla käsitystäkään, miten tuo poika on nolattu! Hän sanoo etten minä ole tuon ihmisen pikkusormenkaan arvonen ... hän tarkoittaa sinua! Hän on toisinaan, veli hyvä, hyvätunteinen. Mutta tämänpäiväinen opetus Kristallipalatsissa, se oli jotakin erinomaista! Sinä et ehkä tiedä, että saatoit hänet alussa sellaiseen tuskaan, että hän oli vähällä saada halvauksen? Sinähän pakotit hänet melkein pä uskomaan tuota hullutusta ja sitten ikäänkuin näytit kielesi hänelle: "No, oletko nyt kuullut?" — Se oli oivallista! Hän on nyt aivan nolattu, aivan masennettu! Jumal'auta, se oli erinomaista, aivan oikein heille! Vahinko vain, etten minä ollut mukana. Hän nyt vallan kaihosi sinua. Porfyrius haluaa myös tutustua sinuun.

— Vai niin ... hänkin... Mutta miksi ovat he jo luulleet minua hulluksi?

— Niin, näetkö, ei aivan hulluksi. Näyttää siltä kuin olisin jo puhunut liiaksi sinulle, veli hyvä... Sosimov oli nimittäin jo ennen kiinnittänyt huomiotaan siihen, että ainoastaan tämä seikka sinua huvitti; nyt se on selvillä, miksi; nyt, kun tunnemme kaikki seikat ... miten kaikki sillä kertaa suututti sinua ja kietoutui sairauteesi... Olen nyt hieman juovuksissa, veli hyvä, mutta hänellä on nyt, piru vieköön, omat ajatuksensa ... sanon vain sinulle, että hän on antautunut tutkimaan mielisairauksia. Mutta sinähän voit sylkeä moiselle...

He vaikenivat molemmat hetken ajan.

— Kuule, Rasumihin, alkoi Raskolnikov, — tahdonpa sanoa sinulle jotakin; olin äsken erään kuolleen, virkamiehen luona, joka äsken kuoli ... annoin pois kaikki rahani ... ja sitäpaitsi suuteli minua äsken eräs olento, joka, vaikkakin oli tappanut jonkun ...

sanalla sanoen ... näin siellä toisenkin olennon ... hänellä oli tulipunanan sulka ... sitäpaitsi en enään tiedä, mitä sanon; olen sangen heikko, tue minua nyt ... kas, siinähan portaatkin ovat...

— Miten sinun laitasi on? Miten sinä voit? kysyi Rasumihin pelästyneenä.

— Pääni pyörii, mutta ei se ole se; tunnen itseni niin raskasmieliseksi, niin synkkämieliseksi, aivan kuin nainen ... se on toden totta! — Kas, mitä se on? Katso, katso!

— Mitä?

— Etkö sinä näe? Huoneessani on tulta, näetkö, raosta...

He olivat viimeisen edellisellä portaalla emännän huoneustossa ja, siitä voi tosiaan nähdä, että Raskolnikovin huoneessa oli tulta.

— Omituista!... Ehkä Nastasja on siellä? huomautti Rasumihin.

— Hän ei ole siellä koskaan tähän aikaan, hän on jo sitäpaitsi kauvan nukkunut; mutta ... samapa tuo!... Hyvästi!

— Mikä sinun on? Minä tietysti seuraan sinua, niin menemme kahtesin!...

— Minä kyllä tiedän, että me menemme yhdessä, mutta minä tahtoisin mielelläni pusertaa kättäsi tässä ja lausua sinulle jäähyväiset. No, ojenna minulle kätesi, hyvästi!

— Miten sinun laitasi on, Rodja?

— Ei mitään ... tule vain, saat olla todistajana...

He kulkivat portaita ylös ja Rasumihin kummasteli, eikö Sosimov lopultakin voinut olla oikeassa. — "Ah, minä olen vain saattanut hänet puheillani rauhattomaksi!" mutisi hän itsekseen. Äkkiä lähetessään ovea kuulivat he ääniä huoneesta.

— Niin ... mitä se mahtaa olla? huudahti Rasumihin.

Raskolnikov oli ensimmäisenä oven ääressä, hän tempasi sen sepposen selälleen ja seisoi kuin kiinni kasvanut kynnyksellä.

Äiti ja sisar olivat sohvalla ja olivat odottaneet häntä jo puolitoista tuntia. Mistä se johtuikaan, että hän oli kaikkein vähimmin odottanut heitä, ollenkaan ajattelematta heitä, vaikka hän juuri tänään oli saanut tietää, että he olivat lähteneet matkalle, että he voivat tulla joka hetkenä! Odotellessaan, olivat he kyselleet Nastasjaa. Hän seisoi vielä heidän edessään ja hän oli heille kertonut kaikki, kaikki pienemmätkin

yksityisseikat. He pelästyivät tavattomasti saadessaan kuulla, että Raskolnikov oli juossut tiehensä tänään ja Nastasjan kertoessa hänen houreitaan. "Jumala paratkoon, mitä hänestä on mahtanutkaan tulla!" Molemmat itkivät, molempia painoi surun ja huolten taakka tänä puolentoista tunnin odotusaikana.

Ilohuuto tervehti Raskolnikovin tuloa. Molemmat kiiruhtivat häntä vastaan. Mutta hän seisoikin eloton; äkkinäinen kamala muisto iski häneen kuin salaman isku. Hänen kätensä eivät kohonneet syleilyyn. Hänellä ei ollut voimia siihen. Äiti ja sisar painoivat häntä sydäntään vastaan, suutelivat häntä, nauroivat, itkivät... Hän astui askeleen, horjui ... ja vaipui tainnoksissa maahan.

Kauhua, huutoja, valitushuutoja, voivottelua!... Rasumihin, joka seisoikin kynnyksellä, syöksyi huoneeseen, otti sairaan voimakkaille käsilleen ja laski hänet seuraavana hetkenä sohvalle.

— Ei se merkitse mitään, ei merkitse kerrassaan mitään! huusi hän äidille ja sisarelle.
— Se on vain pyörtymys, vain pikkuseikka! Lääkäri sanoi aivan äskettäin, että hän oli paljon parempi, melkein pä terve! Tuokaa vettä! No, kas nyt hän jo tointuu, hän on jo taas tullut tajuihinsa!

Rasumihin tarttui Dunetshkan käteen, mutta niin, että oli miltei kääntää sen sijoiltaan, ja taivutti häntä että hän näkisi, että Raskolnikov jo oli tajuissaan. Äiti ja sisar katselivat kiitollisina Rasumihinia aivan kuin tunnettua; heidän olivat jo kuulleet Nastasjalta, mitä tämä "ketterä, nuori mies", kuten Pulcheria Alexandrovna Raskolnikov samana iltana kutsui häntä luottavasti keskustellessaan Dunjan kera, oli ollut heidän Rodjalleen hänen sairautensa aikana.

KOLMAS OSA.

I.

Raskolnikov nousi ja istuutui sohvalle.

Hän viittasi heikosti Rasumihinille että tämä lopettaisi sen sekalaisen ja kiihkeän lohdutusperusteitten tulvan, minkä tämä oli suunnannut hänen äitiinsä ja sisarensa, otti molempain kädet omiinsa ja katseli vajaiten heitä kumpaakin vuoroonsa. Äiti pelkäsi hänen katsettaan. Siinä katseessa kuvastui voimakas kärsimyksen tunne sekä samalla jotakin kivettyntä, melkein pä mieletöntä. Pulcheria Alexandrovna alkoi itkeä.

Avdotja Romanovna oli kalpea, hänen kätensä vapisi veljen kädessä.

— Menkää kotiinne ... hänen kerallaan, lausui Raskolnikov värisevällä, heikolla äänellä samalla osottaen Rasumihinia, — huomenna, kaikki huomenna... Kauvanko sitten tulitte?

— Tulimme illalla, Rodja, vastasi Pulcheria Alexandrovna; — juna myöhästyi paljon. Mutta, Rodja, nyt en minä lähde luotasi mistään hinnasta! Minä jään tänne yöksi...

— Älkää kiusatko minua! sanoi Raskolnikov viitaten kädellään pois päin.

— Minä jään hänen luokseen! huudahti Rasumihin. — En jätä häntä hetkeksikään ... piru heidät periköön, jotka ovat siellä kotonani, he saavat suuttua niin pahasti kuin tahtovat. Setäni saa olla heidän arvosensa.

— Miten voinkaan kiittää teitä! alkoi Pulcheria Alexandrovna uudelleen, puristaen Rasumihinin kättä; mutta Raskolnikov keskeytti hänet taas:

— Minä en voi, en voi! toisti hän hermostuneen kärsimättömästi. —Älkää nyt kiusatko minua! Siinä on tarpeeksi, kun menette tiehenne... En voi enää...

— Lähtekäämme, äiti; menkäämme huoneesta pois edes hetkeksi, kuiskasi pelästynyt Dunja; — me tapamme hänet, ettekö näe?

— Enkö saa edes kertaakaan katsoa häntä kunnollisesti kolmen pitkän vuoden kuluttua? sanoi Pulcheria Alexandrovna itkien.

— Odottakaa vähän, sanoi Raskolnikov uudelleen, — te saatte minut vallan sekasin; kohta pyörii koko pääni... Oletteko nähneet Lushinin?

— Emme, Rodja, mutta hän tietää, että me olemme tulleet. Me olemme kuulleet, että Pietari Petrovitsh oli niin ystävällinen ja kävi tänään luonasi, lisäsi Pulcheria Alexandrovna jotenkin arasti.

— Niin ... hän oli niin ystävällinen .. Dunja, minä sanoin Lushinille heittäväni hänet alas portaista ... ja että hän menisi helvettiin...

— Rodja, mitä olet tehnyt? Sinä olet varmaankin ... ethän tahtone sanoa... huudahti Pulcheria Alexandrovna pelästyneenä, mutta vaikeni katsellen Dunjaan.

Avdotja Romanovna katseli veljeään tarkkaavasti ja odotti, mitä tulisi jatkoksi. Nastasja oli kertonut heille kiistasta niin laajasti kuin hän oli ymmärtänyt ja osannut esittää. He kärsivät molemmat paljon tästä epätietoisuudesta ja odotuksesta.

— Dunja, jatkoi Raskolnikov voimiaan ponnistellen, — minä en pidä tästä naimiskaupasta ja siksi saat sinä karkottaa Lushinin, jo ensi sanoja puhuessasi hänen

kanssansa, huomenna. Minä en enää tahdo nähdä häntä, enkä myös kuulla hänestä mitään!

— Jumalani! huudahti Pulcheria Alexandrovna.

— Ajattele, mitä sanot, veliseni, sanoi Avdotja Romanovna tulisesti, mutta hillitsi itsensä heti. — Sinä et nyt ehkä täysin kykene ... sinä olet väsyksissä, sanoi hän lempeästi.

— Sinä luulet minun hourailen? En, sitä en tee ... sinä menet naimisiin tuon Lushinin kanssa ainoastaan minun tähteni, mutta minä en tahdo ottaa vastaan mitään uhria. Ja siksi sinä kirjoitat hänelle huomenna ja purat siteesi ... huomenna varhain haluan lukea, mitä olet kirjottanut ja sillä hyvä!

— Sitä en minä voi! huudahti loukattu tyttö. — Millä oikeudella...

— Dunetshka, sinäkin olet niin tulinen, älä sano mitään enää ... etkö sinä näe... sanoi pelästynyt äiti koettaen rauhottaa Dunjaa. — Ah, lähtekäämme mielummin.

— Hän hourii! huudahti Rasumihin, joka ei vieläkään ollut vallan selvä. — Miten hän muuten uskaltaisi?... Huomenna ovat kaikki nuo hullutukset tipotiessään... Mutta tänään ajoi hän hänet todella ovesta ulos, se on totta. No, ja toinen suuttui ... mutta lopuksi sai hän kuitenkin laittautua tiehensä häntä koipien välissä.

— Se on siis totta?

— Me tapaamme huomenna, veliseni, sanoi Dunja säälivästi, — tule, äiti ... hyvästi, Rodja!

— Kuule, sisar! huusi Raskolnikov kooten viimeiset voimansa. — Minä en puhu pyörryksissä. Tämä naiminen ... on alhainen teko. Vaikkakin minä olen lurjus, niin et sinä silti saa yhtä meistä ... olkoonpa niinkin, että minä olen arvoton ... mutta en suostu siihen, että sisarestani tulee samallinen. Joko minä tai Lushin ... menkää nyt!...

— Sinä olet varmaankin tullut hulluksi, senkin itsevaltiaksi! raivosi Rasumihin. Mutta Raskolnikov ei vastannut, ehkei voinutkaan enää vastata. Hän laskeutui sohvalle ja kääntyi vallan väsyneenä seinään päin. Avdotja Romanovna katseli tarkkaavasti, hänen mustat silmänsä salamoivat; Rasumihin vavahti tämän silmäyksen edessä. Pulcheria Alexandrovna seiso siinä kuin halvauksen saaneena.

— Minä en voi mitenkään lähteä täältä! kuiskasi hän Rasumihinille. —Minä jään tänne ... tavalla tai toisella. Tahdotteko saattaa Dunjan kotiin?

— Te turmelette koko asian! vastasi Rasumihin kuiskaten ja liikutettuna. —
Menkäämme ainakin portaille. Nastasja, valoa! Minä vannon teille, sanoi hän oven takana vielä puoleksi kuiskaten, — että hän hetki sitten oli hyökätä meidän, minun ja lääkärin, kimppuun! Ymmärrättekö ... lääkärinkin! Ja tämä pelasti itsensä ainoastaan pois lähtemällä. Mutta minä menin tänne alas pitääkseni häntä silmällä, mutta sillävälän hän pukeusi ja juoksi käsistämme. Jos te nyt enemmän hääritte hänen kanssaan, kykenee hän yöllä juoksemaan tiehensä ja saattamaan jotakin pahaan itselleen...

— Ah, mitä te puhutte!

— Avdotja Romanovnan on myös mahdotonta olla yksinään noissa kalustetuissa huoneissa. Ajatelkaa, mikä talo se on! Olisipa tuo lurjus, Pietari Petrovitsh, voinut vuokrata teille paremman asunnon ... muuten sanon teille, että olen hieman juovuksissa ... ja siksi olen niin hävytön; mutta älkää siitä huoliko...

— Mutta minäpä menen tämän emännän luo ja pyydän hänen suomaan minulle ja Dunjalle jokin nurkka täksi yöksi, sanoi Pulcheria Alexandrovna itsepäisesti. — En voi antaa hänen olla yksinään, sitä en voi.

He seisoivat portailla aivan emännän oven edustalla; Nastasja seiso i porrasta korkeammalla ja näytti heille valoa. Rasumihin oli sangen liikutettu; äsken saattaessaan Raskolnikovia kotiin oli hän vielä aivan terve ja ilonen, huolimatta siitä suuresta juoma-aineitten paljoudesta, jonka hän oli nauttinut. Mutta hänen nykyinen tilansa oli melkein tajuttomuutta ... hänestä tuntui siltä kuin olisi nyt kaikki minkä hän oli tähän asti juonut, vielä kerran noussut hänen päähänsä kaksi kertaa voimakkaampana. Hän piti molempia naisia kädestä, esitti heille kaikellaisia mahdollisia järkisyitä ja jotta he panisivat sitä suuremman painon hänen sanoilleen, puristi hän jotain sanoessaan heidän käsiään niin että oli miltei musertaa ne kuin ruuvipuristimessa. Hän melkein nieli Avdotja Romanovnan katseillaan vähääkään ujostelematta. Tämän tästä tempoivat he kivistäviä käsiään hänen suurista, luisevista kätkeistä, mutta hän ei huomannut, miksi he sitä tekivät, vaan tarttui niihin entistä lujemmin. Jos he olisivat tällä hetkellä pyytäneet häntä heittäytymään pää edellä portaista alas tehdäkseen heille siten palveluksen, olisi hän tehnyt sen viivyttelämättä ja vastarinnatta. Pulcheria Alexandrovna huomasi heti, huolimatta huolistaan Rodjan tähden, että tuo nuori mies oli liian kiihkeä ja että hän puristi hänen kättään kovasti. Mutta koska Rasumihin oli hänen mielestään pitänyt huolta heistä kuin jokin jätti, ei hän ollut kiinnittävinään huomiotaan hänen mahtavaan olemukseensa. Avdotja Romanovna tuns i samaa huolta Rodjan tähden kuin äiti, mutta vaikkakaan hän ei ollut pelkuri luonnostaan, synnyttivät Rasumihinin silmät,

joissa paloi hurja tuli, silti hänessä sellaisen pelon ja kauhistuksen, että ainoastaan se horjumaton luottamus häneen, minkä Nastasjan kertomus oli synnyttänyt, pidätti häntä juoksemasta tiehensä ja ottamasta äitiä kerallaan. Hän ymmärsi sitä paitsi, ettei hän ennättäisi paeta Rasumihin käsistä. Kymmenen minuutin kuluttua oli hän jo hieman rauhottunut. Rasumihin taisi nimittäin, epänormalista tilastaan huolimatta, saattaa heidät käsittämään olosuhteet ja he ymmärsivät heti, kenen kanssa he olivat tekemisissä.

— Emännänkö luo? Mahdotonta ... tyhmyyksiä! vastasi hän Pulcheria Alexandrovnalle päättävästi. — Vaikka olisitte kymmenen kertaa hänen äitinsä ... niin saatte hänet raivoon, jos te jätte tänne, ja hitto silloin tietäköön mitä voi tapahtua! Kuulkaa nyt, mitä minä teen. Nastasja jää hetkeksi hänen luokseen ja minä saatan teidät kotiinne, sillä te ette voi yksin kulkea kadulla tähän aikaan yöstä. Siinä suhteessa on Pietarissamme ... mutta se riittääköön! Sitten juoksen minä heti takasin tänne ja annan teille kunniasanani kautta neljännestunnin kuluttua tiedon siitä, miten hänen laitansa on, nukkuuko hän, j.n.e. Sitten, kuuletteko, juoksen minä kotiin ... siellä kotona on vieraita ja he ovat kaikki juovuksissa ... noudan Sosimovin, lääkärin, joka hoitaa häntä ... hän ei koskaan juovu ... laahaan hänet kanssani tänne Rodjan luo ja palaan sitten heti teidän luoksenne. Te saatte siis kaksi kertaa tietoja tunnin kuluessa ... ja lisäksi lääkäriltä; te ymmärrätte, lääkäriltä itseltään, ei yksistään minulta! Jos asianlaita olisi huono, niin vannon saattavani teidät takasin tänne, mutta jos se on hyvä, niin tulee teidän paneutua levolle. Minä vietän koko yön etehisessä, jottei hän huomaisi mitään; Sosimovin annan sitävastoin nukkua emännän asunnossa koko yön, jotta hän olisi aina saatavana. Kumman tarpeessa te paremmin uskotte hänen olevan, teidänkö vai lääkärin? Joka tapauksessa on kai lääkäri hyödyllisin, eikö totta? Menkäämme siis nyt kotiin! Emännän luo ette voi päästä; minä ehkä voisin, mutta ette te, hän ei laskisi teitä sisään, syystä että ... no, syystä että hän on tyhmä. Hän olisi mustasukkanen teille, Avdotja Romanovna sekä myös teille ... mutta aivan varmasti Avdotja Romanovnalle; hänellä on sangen oikullinen luonne!... Mutta ... minä olen myös niin tyhmä ... jättäkäämme tämä! Tulkaa nyt! Luotatteko minuun?... Luotatteko minuun, vai ettekö?

— Lähtekäämme, äiti, sanoi Avdotja Romanovna, — hän pitää lupauksensa. Hän on jo kerran ennen pelastanut veli Rodjan hengen; ja jos lääkäri todella suostuu olemaan täällä yötä, mikä voi olla parempaa?

— Niin, niin ... te ... te ymmärrätte minua, syystä että te olette ... enkeli! huudahti Rasumihin ihastuneena. — Lähtekäämme. Nastasja, lähde heti ylös hänen luokseen ja jää sinne kynttilöinesi. Neljännestunnin kuluttua olen täällä takasin...

Pulcheria Alexandrovna ei tosin ollut vielä vallon vakuutettu, mutta hän ei enää estellyt enempää. Rasumihin tarjosi heille molemmille käsivartensa ja veti heidät portaita alas. Äiti epäili kuitenkin vielä... "Vaikkakin hän on hyvä ja reipas, voiko hän tosiaan pitää lupauksensa?... Moisessa tilassa?..."

— Ah ... minä ymmärrän, te luulette syystä että olen tällaisessa mielentilassa! keskeytti Rasumihin hänet ajatuksissaan aivan kuin hän olisi arvannut, mitä Pulcheria Alexandrovna ajatteli, samalla ottaen pitkiä säärineen sellaisia askeleita, että naiset vaivoin voivat seurata häntä, mitä hän ei muuten ollenkaan huomannut.

— Tyhmyyksiä! Se on, minä olen niin juovuksissa kuin renttu; älkää siitä huoliko; se ei johdu siitä, että olen juonut ... vasta teidät nähdessäni kohosi höyry päähän... Mutta mitä minuun tulee, älkää siitä surua kantako; minä sanon, etten ole teidän arvosenne ... en ole vähimmälläkään tavalla teidän arvosenne! Saatettuani teidät kotiin kaadan heti pari sangollista vettä niskaani tämän kanavan kohdalla ja sitten olen taas selvä. Jospa te tietäisitte, miten paljon minä pidän teistä kummastakin ... älkää naurako, älkää suuttuko minulle! Minun puolestani saatte suuttua kaikille muille, minulle ette vain; minä olen Rodjan ystävä, olen siis myös teidän ystäväne. Sanonpa teille ... minä aavistin sitä ... jo edellisenä vuonna, eräänä hetkenä ... muuten ... minulla ei ole ollut aavistustakaan, teidän olette ilmestyneet niin äkkiä kuin taivaasta! Minä en tietystikään voi nukkua koko yönä... Tuo Sosimov pelkäsi että hänestä voisi tulla hullu ... siksi ei häntä saa suututtaa...

— Mutta mitä te sanotte? huudahti äiti.

— Onko lääkäri tosiaan sanonut niin? kysyi Avdotja Romanovna pelästyneenä.

— Hän sen on sanonut mutta se ei ole totta, se ei ole ollenkaan totta. Antoipa hän Rodjalle lääketäkin, hieman pulveria, minä näin sen itse ... ja sitten tulitte te kaikki?... voih! Jospa olisitte tulleet huomenna sen sijaan! Se oli hyvä, että ainakin läksimme tiehemme! Tunnin kuluttua antaa Sosimov itse teille tietoja. Hän ei ole juovuksissa!... Silloin en minäkään enää ole sitä... Miksi joiukaan minä noin rajusti! Sen tein siitä syystä, että alkoivat riidellä kanssani ... senkin kirotut ihmiset! Minä olin jo vannonut olevani kiistelemättä kenenkään kanssa!... Millaisia tyhmyyksiä he esittävätkin!... Olimmepa vähällä ruveta tukkanuottasillekin. Setäni jäi kotiin, hän saa olla isäntänä... Ajatelkaahan, he puolustivat yksilön täydellistä persoonattomuutta ja pitivät sitä korkeimpana ihanteenaan. Ihmisen tulee olla mahdollisimman vähän alkuperäinen, olla mahdollisimman vähän kaltaisensa. He pitivät sitä suurimpana edistysaskeleena. Jospa heidän puheensa edes olisivat olleet heidän omia ajatuksiaan, mutta...

— Kuulkaa, keskeytti Pulcheria Alexandrovna, mutta se saattoi hänet vain kiihkeämmäksi.

— Niin, mitä te luulettekaan! huudahti Rasumihin vielä kuuluvammin. — te kai luulette, että minä kiivastuin, vain siksi että toiset rähisivät? Tyhmyyttä ... minä pidänkin siitä, että puhutaan hieman tuuleen. Puhuminen ja valehteleväminen ovat ihmisen ainoa etuoikeus, se on se ainoa seikka, joka nostaa hänet muita korkeammalle. Se joka valehtelee, lähentelee totuutta! Minä olen ihminen ... sillä minä valehtelen. En ole koskaan lausunut yhtä ainoatakaan totuutta ilman että olisin sitä ennen valehdellut neljätoista, viisitoista kertaa ... ja se on jossain määrin kiitettävääkin. Mutta me emme osaa valehdella itsenäisesti, alkuperäisesti! Sen, joka valehtelee minulle, tulee tehdä se omalla tavallaan, ja minä suutelen häntä silloin siitä. Itsenäinen, alkuperäinen vale on joka tapauksessa parempi kuin vieras, matkittu totuus. Ensimmäisessä tapauksessa on puhuja ainakin ihminen, jälkimmäisessä tapauksessa korkeintaan papukaija. Totuuteen tulemme kuitenkin vihdoinkin ... kunhan ei vaan ajeta karille elämässä ... siitä on esimerkkejä. No, mitä olemme me tosiaan nyt? Me olemme kaikki, kaikki poikkeuksetta ... tieteeseen, kehitykseen, ajatuskykyyn, keksintöihin, ihanteisiin, toivomuksiin, vapaamielisyyteen, järkevyyteen, kokemukseen ja kaikkeen muuhun nähden ... vain ensi luokalla, valmistavalla luokalla. Meitä huvittaa leikkiä toisen järjellä ... kaivautua siihen! Eikö niin ole asian laita? Enkö ole oikeassa? huudahti Rasumihin pudistellen ja puristellen molempien naisten käsiä. — Eikö totta?

— Ah, Jumalani ... sitä en tiedä, sanoi Pulcheria Alexandrovna parka.

— Kyllä, kyllä ... vaikkakaan en ole vallan samaa mieltä kanssanne, lisäsi Avdotja Romanovna vakavasti, mutta oli äkkiä pakotettu huudahtamaan ääneensä, sillä niin kovasti oli Rasumihin tällä kerralla puristanut hänen kättään.

— Kyllä? Te sanotte kyllä? No, silloin olette te ... te olette... huudahti Rasumihin ihastuneena, — kaiken hyvän, kaiken puhtaan, kaiken järjen — ja kaiken täydellisyyden lähde! Antakaa minulle kätenne, antakaa se minulle ... te myös, tahdon suudella käsiänne tässä, heti, polvillani!

Ja hän polvistui kadulle, joka onneksi oli väestä tyhjä.

— Lopettakaa toki!... Tehkää hyvin, mitä Te teette? huudahti Pulcheria Alexandrovna vallan suunniltaan joutuneena.

— Nouskaa, nouskaa! sanoi Dunja hymyillen, mutta kuitenkin hieman rauhattomana.

— Sitä en tee mistään hinnasta ennenkuin oijennatte minulle kätenne. Kas niin, nyt on hyvä, nyt minä nousen ja jatkamme matkaa. Minä olen onneton hutilus, minä en ole teidän arvosenne, minä olen juovuksissa ... minä häpeän ... en minä ole kyllin arvokas pitämään teistä ... mutta notkistamaan polviani ... se on jokaisen velvollisuus, ellei hän vielä ole täydellinen lurjus. Ja minä olen notkistanut polveni!... Tuossa on talo, jossa tulette asumaan... Rodion oli todellakin oikeassa heittäessään ulos Pietari Petrovitshin ... sillä, miten on hän rohjennut vuokrata teille asunnon täällä? Sehän on skandali! Tiedättekö, kutka täällä tapaavat asua? Ja te olette hänen morsionsa? No, silloinpa sanon teille, että... Teidän sulhasenne — on lurjus!

— Kuulkaahan, herra Rasumihin, te unohdatte... alkoi Pulcheria Alexandrovna.

— Aivan oikein, te olette oikeassa, minä unohdin ... minä häpeän! sekaantui Rasumihin katuvaaisena hänen puheeseensa... — Mutta ... mutta ... te ette saa suuttua siitä syystä että minä sen sanoin! Sillä minä puhun avomielisesti, enkä ollenkaan siitä syystä ... hm!... Se oli katalaa! Sanalla sanoen, en sen vuoksi että minä olen ... hm, no, oli miten oli, minä en viitsi sanoa sitä... Mutta me tunsimme heti hänen sisään astuessaan, ettei hän kuulunut meidän piiriimme. Ei ollenkaan sen vuoksi että hän oli antanut parturin kähertää tukkansa, ei myöskään sen vuoksi, että hän niin kiireesti koetti saattaa järkensä lyhdyn loistamaan meille, vaan sen vuoksi, että hän on vakoilija, keinottelija, siksi että hän on juutalainen, teeskentelijä, senhän voi huomata hänestä. Te ehkä luulette, että hän on viisas? Ei, narri hän on, oikea narri! No, ja sellainen mies kelpaisi Teille? Ah, Jumalani!... Näettekö, hyvät naiset, sanoi hän pysähtyen portaille ... — joskin kaikki ne, jotka täällä hetkellä ovat minun kotonani, ovat juovuksissa, niin ovat he kuitenkin järkevää väkeä kaikki; ja joskin me hieman valehtelemme ... sillä minä valehtelen myös ... niin valehtelemme kuitenkin itsemme lopulta totuuteen, sillä me olemme hyvällä ja jalolla tiellä. Joskin olen töykeästi esiintynyt poikiani kohtaan ... niin kunnioitan heitä kumminkin; pidänpä vielä Sametovistakin, jota en kuitenkaan kunnioita ... hän on vielä nuori nousukas! Niin, vieläpä tuosta päälurjus Sosimovistskin, sillä ... hän on rehellinen ja ymmärtää asiansa... Mutta tämä riittääköön siitä, tahdotteko antaa anteeksi? minulle, mitä olen sanonut? Annatteko minulle anteeksi? Onko se varmaa? No, tulkaahan sitten. Tämän käytävän minä tunnen, olen ollut täällä ennenkin — juuri tässä numero kolmessa tapahtui eräs häväistysjuttu... Mutta missä on teidän huoneenne, mikä on sen numero? Numero kahdeksan? Kas niin, pankaa ovi säppiin, älkää laskeko ketään sisään. Neljännestunnin kuluttua tuon tietoja ja sitten puolen tunnin päästä tulen Sosimovin kera; saattepa nähdä miten minä kiiruhdan; hyvästi!

— Jumalani, Dunetshka, mihinkä kaikki tämä johtaa? sanoi Pulcheria Alexandrovna kääntyen levottomasti tyttärensä puoleen.

— Rauhoittukaa, äitiseni, vastasi Dunja riisuen hatun ja viitan yltään. — Itse Jumala on lähettänyt meille tämän miehen, vaikkakin hän on tullut suoraan juomarikoplasta. Häneen voi luottaa, sen vakuutan sinulle. Eikö hän ole jo tehnyt paljoa Rodjan hyväksi?

— Ah, Dunetshka, Jumala tietäköön, tulleeeko hän takasin! Miten annoin hänen viekotella itseäni lähtemään sieltä... Sitä en olisi voinut ajatella, että tapaisin hänet tällaisena, en, sitä en olisi tehnyt! Miten vihanen hän oli — aivan kuin tulomme olisi ollut hänelle vastenmielinen...

Kyyneleet pulpahtivat hänen silmiinsä.

— Ei, sitä se ei ollut ollenkaan, äiti. Te ette häntä kylliksi tarkannut, itkitte vain kaiken aikaa. Hän on vielä sangen hajamielinen ja hermostunut vaikean sairautensa vuoksi ... siinä kaikki!

— Ah, tätä sairautta! Mitenkä se päättynee?... Ja miten hän puhui sinulle, Dunja! sanoi äiti katsoen tytärtään arasti silmiin aivan kuin arvataksaan hänen ajatuksiaan. Muuten hän oli jo osaksi lohdutettu sillä, että Dunja itse alkoi puolustaa veljeään ja antoi luultavasti hänelle anteeksi. — Minä olen varma siitä, että hän on toisella mielellä huomenna, lisäsi hän tutkiakseen tytärtään enemmän.

— Mutta minä olen vakuutettu siitä, että hän sanoo vallan samaa huomenna ... hänestä, sanoi Avdotja Romanovna; ja äiti tyytyi siihen, sillä hän pelkäsi puhua seikkaperäisemmin tästä asiasta. Dunja syleili ja suuteli häntä ja vaijeten painoi äiti tyttärensä sydämellisesti rintaansa vastaan. Sitten hän istuutui ja odotti levottomasti Rasumihinin paluuta; silloin tällöin hän salaa katseli tytärtään, joka käveli ajatuksiinsa vaipuneena ja kädet ristissä edes ja takaisin lattialla. Tämä tällainen käveleminen oli ominaista Avdotja Romanovnalle ja varoi tarkasti sekottamasta häntä ajatuksissaan.

Rasumihin oli luonnollisesti naurettava äkkinäisen, juovuksissa Avdotja Romanovnaa kohtaan syntyneen kiintymyksensä vuoksi, mutta kun tarkasteli jälkimäistä, etenkin kun hän nyt käveli huolestuneena ja ajatuksiinsa vaipuneena edes ja takasin, voi Rasumihinille ehkä antaa anteeksi, lukuunottamatta hänen humalaista tilaansa.

Avdotja Romanovna oli silmään pistävä kaunotar ... korkea, hyväkasvuinen, voimakas ja itsetietoinen ... mikä osottausi hänen kaikissa liikkeissään siten mitenkään vähentämättä niitten pehmeyttä ja sulavuutta. Hänen kasvonsa olivat veljen kaltaset, häntä voi hyvällä syyllä kutsua kaunottareksi. Hänellä oli tummanruskea tukka,

hieman vaaleampi kuin veljen, hänen silmänsä olivat melkein mustat, tuliset, ylpeät, mutta silloin tällöin joinakin hetkinä tavattoman hyväntahtoiset. Vaikka hän oli kalpea, ei hän silti näyttänyt ollenkaan sairaaloiselta, hänen kasvonsa päin vastoin säteilivät terveyttä. Hänen suunsa oli jotenkin pieni, terve, punanen alahuuli oli hieman eteenpäin pistävä kuten leukakin ... ainoa epäsäännöllisyys näissä sopusointuisissa kasvoissa; siitä syystä niillä olikin omituinen, hieman ylpeäkö leima. Kasvonilme oli mieltäväinen ja enemmän vakava kuin ilonen. Mutta miten erinomaisesti somistikaan hymy tai nuorekas, ilonen, vapaa nauru näitä kasvoja! Sangen helposti selitettävissä oli se, että kuumaaverinen, avonainen, naivi, rehellinen, tavattoman suuri ja juopunut Rasumihin, joka ei koskaan ennen ollut nähnyt moista, ensi hetkenä menetti järkensä. Huomattava on myös se seikka, että hän näki Avdotja Romanovnan hetkenä, jolloin veljensä näkemisen ilo vielä enemmän kaunisti hänen piirteitään. Perästä päin Rasumihin huomasi, miten hänen ylähuulensa värisi veljen tylyn puheen johdosta ... ja hän ei voinut vastustaa kauvempaa.

Juovuspäissään löperrellessään, että Raskolnikovin emäntä, Praskovja Pavlovna tulisi mustasukkaseksi sekä Avdotja Romanovnalle että myös Pulcheria Alexandrovnalle, ei hän ollut kovinkaan väärässä vaikka viimemainittu oli jo kolmenviidettä vuoden vanha; hänen kasvoillaan oli vielä jälkiä varhasemmasta kauneudesta, ja hän näytti paljon nuoremmalta. Asian laita on usein sellainen naisiin nähden, jotka ovat säilyttäneet sielun jaloutensa, tunteensa, terveyden, ja sydämen lämpönsä nuoruusvuosien kuluttuakin. Tahdomme tässä vain ohimennen huomauttaa, että tämä on ylipäänsä ainoa keino säilyttää kauneutensa vanhempaankin ikään. Hänen tukkansa tosin alkoi harmaantua ja ohuuntua, muutamia pieniä ryppyjä oli jo kauvan sitten muodostunut silmien ympärille; suru ja huolet olivat tehneet hänen poskensa ontoiksi ja sisään painuneiksi, mutta silti olivat hänen kasvonsa vielä kauniit. Hän oli Dunetshkan peilikuva, ainoastaan kaksikymmentä vuotta vanhempana ja uupuen piirrettä alahuulessa, joka ei ollut niin esiinpistävä. Pulcheria Alexandrovna oli sangen tuntehikas, mutta ei sentimentalinen; hän oli arka ja myöntäväinen, mutta vain jossakin määrin; hän voi myöntyä paljossa suostua paljoon, vieläpä vastustaa vakaumustaan, mutta hän ei silti mennyt koskaan erään määrätyn rajan yli, eikä mikään mahti maailmassa voinut saada häntä menemään sen yli tai kieltämään perusteitaan.

Tasan kahdenkymmenen minuutin kuluttua siitä kuin Rasumihin läksi heidän luotaan naputettiin heidän ovelle kaks kertaa nopeasti, mutta hiljaa; hän oli palannut.

— Minulla ei ole aikaa tulla sisään, sanoi hän nopeasti oven auvettua. — Hän nukkuu sangen hyvin, levollisesti ja syvästi, Jumala suokoon hänen nukkua siten kymmenen tuntia. Nastasja on hänen luonaan; olen käskenyt hänen pysyä siellä siksi kunnes

palajan. Nyt vien minä sinne Sosimovin, hän sitten antaa teille tietoja ja sitten voitte laskeutua levolle, olette kai tavattoman väsyksissä...

Hän kiiruhti siitä käytävää pois päin.

— Miten reipas ... ja oivallinen nuori mies; lausui Pulcheria Alexandrovna ilosta säteillen.

— Hän näyttää todellakin olevan sangen kelpo ihminen! sanoi Avdotja Romanovna kiihkeästi ja alkoi uudelleen kävellä lattiaa edes ja takasin.

Noin tunnin kuluttua siitä kuului taas askelia käytävästä ja taas koputettiin ovelle. Molemmat naiset luottivat tällä kertaa Rasumihinin lupaukseen, ja hän olikin todella ottanut Sosimovin kanssaan. Tämä oli heti suostunut jättämään seuran ja lähtemään Raskolnikovin luo, mutta naisten luo ei hän alussa mitenkään tahtonut tulla, sillä hän ei uskonut juopuneen Rasumihinin vakuutuksia. Hänen itserakkautensa tuli kuitenkin pian tyydytetyksi, ja tunsipa hän tyydytystäkin nähdessään, että naiset tosiaan odottivat hänen tuomiotaan kuin orakelin vastausta. Hän jäi tasan kymmeneksi minutiksi heidän luokseen ja hänen onnistui täydelleen rauhoittaa Pulcheria Alexandrovna. Hän puhui heille syvällä osanotolla, mutta oli lyhytsananen ja vakava, aivan kuin seitsemänkymmenvuotias lääkäri jossakin tärkeässä neuvottelussa. Hän ei sanonut ainoatakaan sanaa, joka ei olisi koskenut sitä asiaa, mikä oli hänet saattanut tänne, eikä lausunut pienintäkään toivomusta siihen suuntaan, että haluaisi päästä mihinkään läheisempään tai uskottavampaan suhteeseen äidin ja tyttären kera. Hänen sisään astuessaan pisti Avdotja Romanovnan häikäisevä kauneus hänen silmäänsä, mutta hän teki voitavansa salatakseen häneltä tämän vaikutuksen ja hän kohdisti sanansa yksistään Pulcheria Alexandrovnaan. Tämän hän teki tuntiessaan jotakin sisäistä mielihyvää. Hän sanoi sairaasta, että hän piti hänen nykyistä tilaansa sangen tyydyttävänä. Hänen havaintojensa mukaan oli sairauden alkujuurena — lukuunottamatta niitä aineellisessa suhteessa vaikeita olosuhteita, joissa potilas viime kuukautena oli ollut jotkin moraaliset syyt, se olisi niin sanoaksemme useitten sekaantuneitten moralisten ja aineellisten syitten, levottomuuden, surun, huolten, joittenkin aatteitten, tuotanto... j.n.e. Huomatessaan, että Avdotja Romanovna erityisen tarkkaavasti kuunteli häntä, alkoi hän esittää tämän aineen yksityisyyksiä. Pulcheria Alexandrovnan suruisaan ja kiihkeään kysymykseen hänen epäilemänsä mahdollisen mielenhäiriönsä johdosta vastasi hän levollisesti ja peittelemättä nauraen ivanauraa, sanoen, että hänen sanojaan oli liioteltu, että sairaalle tosiaan tuntui olevan omituinen päähänpisto, jotakin, joka muistutti jonkunlaista monomaniaa ... että hän, Sosimov, parhaillaan tutki tätä tavattoman mieltäkiinnittävää osaa lääketieteestä ... että kuitenkin oli otettava huomioon sairaan kuumeinen tila ja

hänen tajuttomuutensa, jota oli kestänyt melkein tähän päivään saakka ... että hänen sukulaistensa tulo sitä paitsi vaikuttaisi virkistävästi häneen, vahvistaen ja huvittaen häntä ... "edellyttäen, että vältetään uusia, erinomaisia mielenliikuteksia"... lisäsi hän merkittävästi. Sitten hän nousi, sanoi hyvästit erinomaisen kohteliaasti ja läksi tyytyväisenä käyntiinsä ja vielä enemmän itseensä, äidin siunausten ja sydämellisten kiitosten seuraamana ja käden pudistuksen onnellistuttamana, minkä sisar antoi hänelle ilman että hän otti alkua siihen.

— Kaiken muun säästämme huomiseksi; nyt panemme maata! lisäsi Rasumihin lähtien pois Sosimovin kera. — Huomenna tulen luoksenne niin varhain kuin mahdollista antaakseni teille tietoja.

— Miten ihastuttava tyttö Avdotja Romanovna tosiaan on! sanoi Sosimov heidän tultuaan kadulle.

— Ihastuttava? Sanotko ihastuttava? ulvoi Rasumihin, syöksyen Sosimovin kimppuun ja tarttuen häntä kurkkuun. — Jos sinä koskaan ... ymmärrätkö? Ymmärrätkö minua? huusi hän pitäen häntä kauluksesta, puistellen häntä ja painaen häntä seinää vastaan... Kuuletko?

— Päästähän toki minut, sinä juopunut piru! huudahti Sosimov koettaen työntää häntä luotaan. Kun toinen oli päästänyt, katseli hän häntä tarkkaavasti ja pyrskähti sitten äänekkääseen nauruun. Rasumihin antoi käsiensä riippua ja seiso i hänen edessään syvästi ja vakavasti miettien.

— Se on totta ... minä olen aasi! sanoi hän näyttäen niin synkältä kuin myrskypilvi, — mutta sinä ... sinä olet myös...

— Ei, veikkoseni, en minä, en aivan. Minä en laske päähäni tuollaisia tyhmyyksiä.

He kulkivat vaijeten edelleen ja vasta saavuttuaan Raskolnikovin asuntoon, keskeytti Rasumihin hiljaisuuden.

— Kuule, sanoi hän Sosimoville, — sinä olet oivallinen poika, mutta huolimatta sinun muista huonoista ominaisuuksistasi, olet sinä myös irstas ja sitä mitä suurimmassa määrässä ... sen tiedän. Sinä olet hermostunut raukka, sinä olet oikullinen, alat lihota, etkä voi kieltäytyä mistään ... ja sitä minä kutsun katalaksi, sillä se johtaa kataluuteen. Sinä olet niin häväissyt itsesi, etten ollenkaan voi käsittää, että sinä kaikesta tästä huolimatta voit olla hyvä lääkäri, joka olet valmis uhrautumaankin toisten puolesta ... lääkäri ... joka nukkuu haahkanuntuvilla ja nousee vuoteelta keskellä yötä, kun sairaat tarvitsevat häntä! Korkeintaan kolmen vuoden päästä et sinä anna häiritä yön lepoasi! No, piru sen vieköön, siitä ei ole nyt puhetta, vaan siitä, haluatko nukkua yön

Pashenkan asunnossa, olen suurella vaivalla saanut hänet myöntymään ... minä nukun kyökissä; te siis olette tilaisuudessa tutustumaan tarkemmin toisiinne, vaan ei niin, kuin sinä luulet. Ei jälkeäkään...

— Enhän minä mitään tarkotakaan!...

— Näetkö, veikkoseni, täällä tapaavat häpeää, hiljaisuutta, myöntöväisyyttä ja mitä jäykkäniskasinta siveyttä ... ja huolimatta tästä kaikesta ... huokauksista ja välttelyistä ... hän on niin pehmeä kuin vaha! Vapauta minut hänestä kaikkein maailman pirujen tähden! Hän on niin tunteellinen! Minä korvaan sen sinulle, korvaan sen elollani ja sielullani.

Sosimov nauroi täyttä kurkkua entistään äänekkäämmin. — Kas, miten kiihkeä sinä olet! Miten minä sitten menettelen hänen kanssaan?

— Minä vakuutan sinulle, ettei sinulla ole suurta vaivaa hänen kanssaan. Puhu vain paljon, yhtä ja toista, mitä tahansa mieleesi johtuneekin, istuudu hänen viereensä ja puhu. Sinähän olet lääkäri, ala kysymällä hänen terveyttään. Minä vannon, ettet sinä sitä kadu. Hänellä on myös piano ... minä rämpytän hieman, kuten tiedät; minä soitin aito venäläisen laulun: "Kuumien kyynelten peittämänä" — hän pitää paljon aito venäläisistä lauluista — no, juuri sillä laululla se alkoi; sinähän olet taitava pianonsoittaja, oikea Rubinstein. Minä vakuutan, ettet sinä sitä kadu.

— Mutta oletko antanut hänelle mitään lupausta, tai ehkä allekirjoitustasi? Ethän vain ole mahtanut tehdä hänelle avioliittolupausta?

— En, tietystikään en, en mitään sellaista! Hän ei ole sitä lajia!
Tshebanov aikoi myös...

— No, anna hänen mennä!

— Ei, se ei sovi,

— Miksi ei?

— Asianlaita on nyt vain sellainen; sanalla sanoen, se ei sovi; siinä on ollut erikoinen vetovoima...

— Mutta miksi olet sitten vetänyt häntä luoksesi?

— Ah, minä en ole ollenkaan vetänyt häntä luokseni, minä olen ehkä itse tullut vedetyksi, tyhmyydestä; hänestä on saman tekevää, oletko se sinä vai minä, kunhan vain joku istuu hänen vieressään ja huokaa. Mistä tahansa puhunetkaan hänelle, vaikkapa matematikastakin, integralilaskuista esimerkiksi, ei se merkitse mitään; se ei

ole, herra paratkoon, leikkiä, vaan täyttää totta, hänestä on vallan saman tekevää, hän vain tahtoo katsella sinua ja huoata, vaikkapa kokonaisen vuoden läpeensä. Minä olen muun muassa puhunut hänelle Preussin hallitsijasuvusta kaksi kokonaista päivää (mahdotontahan on keksiä aina uusia puheenaineita) ... hän kuunteli minua, huokasi ja hikosi! Ei vain sanakaan rakkaudesta ... hän on liian arka, tavattoman arka ... mutta sinun täytyy teeskennellä niin, että tuntuu olevan mahdotonta päästä eroon hänestä... Siinä on tarpeeksi. Hänen luonaan on sangen mukavaa, tuntuu vallan siltä kuin olisi kotonaan ... sinä voit siellä lukea, istua, maata, kirjoittaa ... vieläpä suudellakin voit häntä, mutta vain varovasti...

— No, mutta mitä minä hänestä hyödyn?

— Niin, sitä en osaa sinulle selittää oikein! Näetkö, te olette niin toistenne kaltaset, sinä ja hän! Minä olen ajatellut sinua jo ennenkin! Samaahan se on, tapahtuuko se aikaisemmin tai myöhemmin? Täällä, veliseni, on kaikki niin mukavaa ... ja ... eikä ainoastaan mukavaa, sinä oikein vaivut hyvinvointiin; tuntuu siltä kuin olisi maailman ääressä laivana, joka on ankkurissa; se on rauhallinen turvapaikka, joka on jotenkin maan keskipisteenä ... se on jotakin erinomaista verrattuna kaikellaisiin makeisiin pannukakkuihin, lihaviin kalapiirakoihin, iltateehen samovarin ääressä, hiljaa huokaaviin pehmeisiin turkkeihin ja lämpimiin istumapaikkoihin ... sinusta tuntuu kuin sinä olisit kuollut ja kuitenkin elävä ... molempien osien paraat puolet yhdistettyinä yhdeksi!... No, veikkoseni, nyt olen minä antanut sinulle jotakin oivallista ... nyt on aika panna maata! Kuulehan, minä herään yöllä toisinaan ja silloin minä nousen — ja menen hänen luokseen katsomaan miten hänen laitansa on. Mutta sitä kai ei tarvita, tyhmyyksiä, kaikkihan käy hyvin! Ei sinun tarvitse enää olla levoton —mutta jos tahdot, voit kuitenkin pistäytyä hänen luonaan. Jos huomaat jotakin, —että hänellä on kuume tai että hän hourii, niin herätä minut vain heti. Muuten ei kai mitään tapahtuneka...

II

Rasumihin heräsi seuraavana aamuna kello kahdeksan totisena ja huolestuneena. Monta uutta ennen aavistamatonta kysymystä ahdisti häntä, avattuaan silmänsä. Hän ei ollut koskaan ennen päiväänsä siten alottanut. Hän muisti erittäin tarkasti, mitä hänelle oli tapahtunut edellisenä päivänä; hän käsitti että jotakin aivan tavatonta oli tapahtunut ja että hän oli saanut vaikutuksen, joka ei ollut yhtään niiden kaltainen, joita hän ennen oli tuntenut. Mutta samalla hän käsitti myöskin, ettei ollut vähintäkään toivoa siitä, että tuo mielikuva, joka oli tarttunut hänen päähänsä, koskaan toteutuisi; toivo siitä onnesta, jota hän tavoitti, näytti hänestä niin epäilyttävältä, että hän häpesi paljasta ajatustakin siitä ja koetti kiinnittää

huomiotaan lähempiin huoliin ja tehtäviin, joita tuo kirottu eilispäivä oli tuonut mukanaan.

Eilispäivän muistoista, ahdisti häntä eniten se, että hän oli ollut niin "kurja ja ilkeä", tällä hän ei tarkottanut ainoastaan päihtynyttä tilaansa, vaan erittäinkin sitä, että hän nuoren tytön läsnäollessa oli tuhmuudesta, äkkipikaisesta mustasukkaisuudesta ja huomioon ottamatta hänen tunteitaan, hyökännyt hänen sulhoaan vastaan, vaikkei hän tarkoin tuntenut heidän keskinäisiä suhteitaan ja velvollisuuksiaan eikä itse miestä. Ja mikä oikeus hänellä sitäpaitsi oli tuomita tätä ihmistä niin kevytmielisesti ja pikaisesti? Kuka oli käskenyt hänen olemaan tuomarina? Ja oliko ajateltavissa, että olento sellainen kuin Avdotja Romanovna saattaisi heittäytyä kelvottomalle miehelle ainoastaan rahojen tähden. Miehen täytyi omata sisäistä arvoa. Sitä tuskin voidaan lukea hänen syykseen, että hän oli vuokrannut sellaisen asunnon morsiamelleen. Kuinka hän olisi voinut tietää, millainen huone oli? Hyi, kaikki oli niin halpamaista! Ja päihtymys, oliko se ehkä puolustus?... Ainoastaan tyhmä puolustus, joka yhä enemmän alensi häntä. Viinassa ... on totuus ja sentähden olikin koko totuus tullut samana päivänä, nimittäin koko hänen kateellisen sydämensä kurjuus. Sillä saattaisi kai hänen, Rasumihinin suhteen, olla puhetta niin mielettömästä toivosta? Mitä oli hän ... verrattuna sellaiseen tyttöön!... Hän, päihtynyt lavertelija ja rupattaja. Oliko niin kyynillinen ja naurettava yhteys yleensä ajateltavissa? Rasumihin punastui epätoivosta näitä miettiessään. Ja vihdoin muisti hän sanoneensa silloin kun he yhdessä eilen illalla seisoivat rappusilla, että emäntä tulisi mustasukkaiseksi Avdotja Romanovnelle ... se oli silloin aivan liian tuskastuttavaa. Täynnä raivoa iski hän nyrkkinsä kyökin lieteen, haavoitti kätensä ja särki kaakelin.

"Luonnollisesti ei näitä tyhmyyksiä saata tehdä olemattomiksi, enpä edes voi hyvittää sitä mitä olen rikkonut", jupisi hän itsekseen, "sitä ei kannata ajatella: nyt on minun ainoastaan näytettävä mykän osaa ja vaieten tehdä velvollisuuteni ... ei pyytää anteeksi ... eikä sanoa mitään ... kaikki, kaikki on mennyttä!"

Siitä huolimatta tarkasti hän pukuaan huolellisemmin kuin tavallisesti. Hänellä tosin ei ollut muita vaatteita pukea päälleen, ja jospa hänellä olisi ollutkin, niin hän ei niitä "innolla" olisi yllään pannut. Mutta ei missään tapauksessa käynyt päinsä näyttäytyä hävyttömänä, hänellä ei ollut mitään oikeutta loukata toisten tunteita sitä vähemmin, kun he tarvitsivat hänen apuaan ja itse kutsuivat hänet luokseen. Sentähden hän harjasi vaatteitaan niin huolellisesti kuin mahdollista, hänen liinavaatteensa olivatkin sitäpaitsi tavallisesti siistit, sillä kumminkin siinä suhteessa Rasumihinillä oli tapana pitää puhtautta silmällä.

Tällä kertaa peseytyi hän myöskin huolellisemmin... Nastasja sai tuoda hänelle vielä vähän suopaakin ... hän pesi tukkansa, kaulansa ja kätensä. Mutta kun tuli kysymys siitä ajaisiko hän partansa vai eikö, asettui hän itsepäisesti sitä vastaan: "Antaa sen olla miten se on, älkööt luulko, että ajaisin partani sen tähden ... ja sitä he aivan varmasti ajattelisivat. Ei mistään hinnasta!"

Hän, joka oli niin likainen ja kellaritapaan tottunut! Ja kaikesta tästä huolimatta piti hän itseänsä jotakuinkin kunnollisena ihmisenä ... no, oliko tässä sitten ylpeilemisen varaa? Jokaisen velvollisuushan oli olla kunnan ihminen ja vielä paljon suuremmassa määrässä kuin hän oli ... sillä hän tiesi, että oli saattanut itselleen räsitystä ... joskaan ei juuri häpeällistä! ... ja eikö hän jo usein ollut tuntenut halua, joka ... hm! Ja kaikki tämä olisi nyt saatava yhteen ajatuksen kanssa Avdotja Romanovnasta! "Helvetin tuuttiin kaikki! Nyt näytän vielä likaisemmalta, masentuneemmalta ja kärsivämmältä kuin muuten."

Hänen näin itsekseen puhuessa, tuli Sosimov, joka oli nukkunut Praskovja Pavlovan vierashuoneessa, hänen luokseen.

Hän aikoi nyt lähteä kotiin, mutta tahtoi nähdä ensin sairasta. Rasumihin kertoi hänen nukkuvan kuin tukin. Sosimov antoi käskyn, ettei häntä häirittäisi ennenkuin itse heräisi. Hän lupasi tulla taas kello yksitoista. — Mahtaneeko hän olla kotona kun palaan? lisäsi hän. Hitto vieköön kuinka saattaisi parantaa, kun ei ole valtaa sairaan yli. Tiedätkö sinä, aikooko hän lähteä heidän luokseen tahi aikovatko he tulla tänne?

— Luulen heidän tulevan tänne, vastasi Rasumihin, arvaten kysymyksen tarkoituksen, he luonnollisesti keskustelevat perheasioista. Minä lähden tieheni, mutta sinulla lääkärinä on luonnollisesti suurempi oikeus.

— En ole heidän rippi-isänsä, lähden heti tieheni, sitäpaitsi on minulla muutakin tehtävää.

— On seikka joka minua huolestuttaa, sanoi Rasumihin tuskallisesti — nimittäin, että minä liian paljon puhuin hänelle, kerroin hänelle hölynpölyä ... muun muassa, että sinä ... olit peloissasi siitä että hän tulisi hourupäiseksi.

— Sitähän sinä löpöttelit myöskin naisille...

— Tiedän, että olin niin tuhma, lyö sentähden minua! Mutta sano minulle, uskoitko sinä itse niin myöskin?

— Tyhmyyksiä, sanon sinulle, sinähän itse olit kuvaillut häntä monomaniksi viedessäsi minut hänen luokseen... No, ja eilen annoimme vielä enemmän ravintoa hänen aatteilleen keskustellessamme ... maalarista. Se oli muuten hauska aine, kun

muistetaan, että se juuri oli yhteydessä hänen hullujen aatteittensa kanssa. Jospa olisin tietänyt, mitä oli tapahtunut sillä kertaa poliisikonttorissa, ja että ... sellainen lurjus oli uskaltanut solvata häntä epäluuloillaan! Hm ... en luonnollisesti olisi ryhtynyt hänen kanssaan keskusteluun. Näillä monomaneilla on omituinen kyky tehdä hytystystä ... norsu, mielettöminkin asia tuntuu heistä mitä luotettavimmalta totuudelta... Mikäli minä käsitän, alkaa asia käydä minulle jotenkin selväksi, sen mukaan mitä Sametov on minulle kertonut. Muistelen erästä tapausta raskain mielin ... mies oli neljäkymmentä vuotta ... joka ei voinut sietää kahdeksan vuotiaan pojan ilkkumista pöydän ääressä ... vaan pisti hänet kuoliaaksi! Ja nyt täällä, tämä kohtaus ... hän ryysyissä, hävytön poliisiupseeri, tauti tulossa ... ja sellainen epäluulo! On ilmeistä, että tämän täytyi tehdä voimakkaan vaikutuksen paatuneeseen, rajattomasti kunniantuntoiseen luulosairaaseen. Täältä meidän on ehkä etsittävä taudin lähtökohta! Helvettiin sellaiset... Mutta apropos, tuo Sametov on todellakin miellyttävä poika; kaiken sen lorun, minkä hän eilen kertoi, olisi hän saanut jättää kertomatta ... sellainen lavertelija. — Kenelle hän siitä puhui? Minulle ja sinulle?

— Ja Porfyriukselle.

— No, jos Porfyriuskin on kuullut sen, mitähän se tekee?

— Mutta sano minulle, onko sinulla mitään vaikutusvaltaa heihin ... hänen äitiinsä ja sisarensa?

— He saavat olla sangen varovaisia hänen kanssaan tänään...

— He kyllä ymmärtävät toisensa, sanoi Rasumihin välinpitämättömästi.

— Mikähän se on, joka hänet on yllyttänyt Lushinia vastaan. Hän on varakas mies, eikä näytä olevan vastaan ... itsellään heillä tosin ei ole mitään, mitä?

— Kuinka pälkähtää päähäsi kysyä minulta sitä? huusi Rasumihin hänelle harmistuneena. — Kuinka saattaisin tietää, onko heillä mitään vai ei? Kysy heiltä itseltään, ehkä sen silloin sanovat?...

— Hyi, olet välistä niin hullunkurinen! Tahi onko se vielä eilistä humalaa!... No, hyvästi, me tapaamme! Kiitä puolestani Praskovja Pavlovnaa yösiijasta. Hän oli itseensä sulkeutunut ja minun "hyvään huomeneeseeni," jonka hänelle oven kautta huusin, ei tullut mitään vastausta. Kello seitsemän hän nousi ja antoi tuoda samovarin kyökistä käytävän kautta. Minulla ei ollut onnea nähdä hänen kasvojaan...

Lyönnilleen kello yhdeksän astui Rasumihin naisten luo. He olivat jo kauvan kärsimättöminä odottaneet häntä ja olleet jalkeilla ennen kello seitsemää. Synkkänä kuin yö astui hän sisään, tervehti heitä moukkamaisesti ... ja suuttui luonnollisesti

siitä. Mutta hän oli tehnyt laskunsa arvioimatta. Pulcheria Aleksandrovna ryntäsi häntä vastaan, tarttui hänen molempiin käsiinsä ja oli vähällä suudella niitä. Rasumihin katsoi neuvotonna Avdotja Romanovnaan, mutta myöskin hänen kasvoillaan väikkyi sellainen ystävyys ilmaus, niin vilpitön ja hänelle odottamaton kunnioitus ... (ilkkuvien katseiden ja salatun halveksimisen asemasta, joita hän oli kuvitellut), että hän melkein olisi pitänyt siitä, jos hänet olisi otettu vastaan haukkumasanoin ... tämä saattoi hänet liian araksi. Olihan onneksi keskustelun aihe tietty ja hän kiiruhti käyttämään puheenvuoroa. Kuultuaan, ettei Rodja vielä ollut herännyt ja että kaikki oli kunnossa, selitti Pulcheria Aleksandrovna, että tämä oli hänelle sangen mieliksi, sillä hänellä oli vielä sangen paljon Rodjan kanssa keskusteltavaa. Odottaessaan Rasumihinia, eivät he vielä olleet juoneet teetänsä ja pyysivät häntä sentähden kanssansa juomaan.

Soitettiin ja tilattiin teetä likaiselta repaleiselta tarjoajalta, joka astui sisään. Pitkän odotuksen jälkeen tuotiin tee mitä likaisimmalla ja vastenmielisimmällä tavalla. Rasumihin seisoj valmiina mennäkseen ulos heidän isäntänsä kimppuun, mutta ajatteli Lushinia, vaiken, hämmästyti ja oli viimeksi sangen iloinen, kun Pulcheria Aleksandrovna valtasi kokonaan hänet kysymyksillään.

Kolmeneljännestunnin ajan vastasi hän keskeymättä heidän kysymyksiinsä ja hänen onnistui kertoa enemmän tai vähemmän tärkeät tapaukset Rodion Romanovitshin viimeisiltä elämän vuosilta, mikäli ne olivat hänelle tunnetut. Keskustelu loppui laajaan kuvaukseen hänen taudistaan. Erityisesti siitä, joka välttämättömästi täytyi salata, jätti, hän kertomatta muun muassa kohtauksen poliisikonttorissa seurauksineen. He kuuntelivat innokkaina hänen puhettaan. Mutta kun hän nyt jo luuli kertoneensa kaiken ja tyydyttäneensä kuulijansa, näytti siltä, että hän oli alun kertonut heille.

— Sanokaa minulle ... minä pyydän teitä, mitä luulette ... ah, suokaa anteeksi, enhän ensinkään muista nimeänne? kiirehti Pulcheria Aleksandrovna kysymään.

— Dimitri Prokofjitsh.

— Siis, Dimitri Prokofjitsh, tahtoisin niin mielelläni tietää ... kuinka ... mitä hän ajattelee ja aikoo, se on ... ymmärtäkää minua oikein. Kuinka pitää minun sanoa, ilmaistakseni ajatukseni selvemmin: mistä hän pitää ja mistä hän ei pidä ... onko hän aina yhtä ärtyisä? Mitä toivomuksia ja ... mitä toiveita hänellä on ... jos niin voin sanoa? Mitkä vaikutukset häneen erittäin koskevat? Sanalla sanoen, tahtoisin mielelläni...

— Oi, äiti kuinka voisi ihminen yhdellä kertaa vastata tähän, sanoi Dunja.

— Voi, Jumalani, kuinka olisin voinut silloin uskoa, että saisin nähdä hänet moisessa tilassa, Dimitri Prokofjtsh.

— Se on hyvin luonnollista, vastasi tämä. — Minulla varmasti ei ole äitiä, mutta setä, joka tulee tänne joka vuosi ja melkein joka kerta sattuu niin, ettei hän tunne minua ... eipä edes ulkomuodosta, vaikkei hän olekaan tyhmä. Kolmen vuoden aikana, jonka te olette olleet erossa, on voinut tapahtua paljon; mitä sanotaan ... olen tuntenut Rodionin puolitoista vuotta. Hän on synkkämielinen, kopea, äreä ja ylpeä. Viime aikoina, ehkä ennenkin, hän on muuttunut epäileväksi ja synkkämieliseksi. Hän on ylpeä ja hyvä. Hän ei mielellään näytä tunteitaan, hän pitää parempana näyttelyä ankarana kuin esiintyä ystävällisin sanoin. Välistä hän taas ei ensinkään ole synkkämielinen, vaan jotenkin kylmä ja tunteeton, melkein armoton. On ikäänkuin kaksi vastakkaista luontoa vuoroonsa olisi hänessä voitolla. Usein hän on erittäin hiljainen, koskaan hänellä ei ole aikaa, tullaan aina sopimattomaan aikaan hänen luokseen, huolimatta siitä, että hän makaa aivan jouten toimittamatta mitään. Hän ei pidä ilkkumisesta, ei sentähden, että häneltä puuttuisi sukkeluutta, vaan pikemmin sentähden että hänellä ei ole aikaa sellaisiin poikamaisuuksiin. Jos hänelle jostakin puhutaan, ei hän kuuntele sitä loppuun. Mikä hetkeksi kaikkien toisten mieltä kiinnittää, se luonnollisesti ei liikuta häntä. Hän pitää itseään hyvin suuressa arvossa ja, kuten näyttää, ei syyttä ollenkaan. No, mitä vielä sanoisin?... Toivon että tulonne tekee häneen hyvän vaikutuksen.

— Jumala suokoon niin tapahtua! lausui Pulcheria Aleksandrovna, masentuneena siitä luonteenkuvauksesta, jonka Rasumihin oli hänen pojastaan antanut.

Vihdoin uskalsi Rasumihin lähemmin katsoa Avdotja Romanovnaa.

Keskustellessaan äidin kanssa, oli hän rohjennut luoda ainoastaan aran katseen häneen. Avdotja Romanovna oli välistä istunut pöydän ääressä tahi tarkkaavana kuunnellut keskustelua, senjälkeen hän oli noussut ja tapansa mukaan käynyt edestakaisin lattialla kädet ristissä. Hänen huulensa olivat lujasti yhteenpuristetut, kasvoillaan oli ajatteleva ilme. Ainoastaan silloin tällöin hän teki kysymyksen. Rasumihin saattoi molempien naisten puvuista ja muistakin tuntomerkeistä päättää, että he elivät köyhissä oloissa. Jos Avdotja Romanovna olisi ollut puettuna kuningattaren tavoin, ei hän ensinkään olisi pelännyt häntä. Mutta nyt, kun hän oli huonosti puettuna, ehkä juuri heidän kurjan asemansa tähden, oli hän huolestunut joka sanasta, joka liikkeestä, ja se luonnollisestikin oli hyvin masentavaa henkilölle, jolla kaiken päälliseksi oli sangen vähän itseluottamusta.

— Te olette kertoneet minulle monta hauskaa piirrettä veljeni luonteesta ... ja olette olleet, näyttää minusta, aivan puolueeton. Se on hyvä. Alussa luulin teidän katselleen

häntä kunnioituksella, sanoi Avdotja Romanovna — Se näyttää minusta myöskin olevan oikein, että hänellä olisi naisolento luonaan, lisäsi hän ajattelevasti.

— Siitä en ole sanaakaan sanonut, sitäpaitsi on kyllä mahdollista, että teillä on oikein, mutta...

— Mitä?

— Hänhän ei rakasta ketään ... ehkei tule koskaan rakastamaankaan, sanoi Rasumihin välinpitämättömänä.

— Tahdotteko sanoa, ettei hänellä ole kykyä rakastaa?

— Tiedätte kai hyvin, Avdotja Romanovna, että teillä ja veljellänne kaikessa on ihmeteltävää yhtäläisyyttä!... puuttui Rasumihin äkkiä sanomaan, mutta samassa hän muisti, mitä äsken oli veljestä sanonut; hän punastui ja tuli sangen neuvottomaksi. Avdotja Romanovna ei voinut olla ääneensä nauramatta.

— Te molemmat erehdyitte Rodjan suhteen, sanoi Pulcheria Aleksandrovna vähän mairekkaasti.

— En puhu hänestä, Dunetshka, sellaisena, jona hän nyt on. Mitä Pietari Petrovitsh kirjoittaa kirjeessään ... ja mitä me myös olemme luulleet ... ei ehkä ensinkään ole oikein. Mutta ette voi kuvailla, Dimitri Prokofjitsh, niin haaveellinen, tahi kuinka sitä sanoisin, kuinka muuttuvainen hän on! En koskaan ole voinut hänen luonteeseensa luottaa, en kertaakaan, kun hän oli viisitoista vuotta vanha. Vieläpä hän olisi valmis tekemään sellaista, jota ei kukaan ihminen ajattele... Meidän ei sentähden tarvitse mennä kauvaksi taaksepäin: se on teille kyllä tunnettua, kuinka hän puolitoista vuotta sitten hämmästytti minua ja oli melkein saattaa hautaan, kun hän päätti mennä naimisiin tuon ... tuon Sarnitsinin ... hänen emäntänsä tyttären kanssa.

— Onko teillä ehkä joitakin lähempiä tietoja tästä jutusta? ehätti Avdotja Romanovna sanomaan.

— Luuletteko, jatkoi Pulcheria Aleksandrovna innokkaasti — että kyöneleeni, rukouksemme ja köyhyytemme ... vieläpä kuolemani voisi aikaan saada jotakin? Hän olisi levollisena sivuuttanut kaikki esteet. Mutta voidaanko sentähden väittää, ettei hän pidä meistä?

— Hän ei ole koskaan puhunut kanssani tästä jutusta, vastasi Rasumihin varovasti, — mutta minä olen kuullut siitä jotakin itse Pashenka Sarnitsinilta, joka sitäpaitsi ei myöskään siitä mielellään puhu. Mutta se, mitä hän minulle puhui oli todellakin erittäin kummallista...

— Mitä se oli? Mitä olette kuullut, ehättävät molemmat naiset yhtä aikaa sanomaan.

— Asia itsessään ei juuri ole niin eriskummainen. Sain nimittäin tietää, että tämä avioliitto, joka oli päätetty, ja joka ainoastaan morsiamen kuoleman tähden estyi, ei ensinkään ollut Pashenka Sarnitsinin toivomuksen mukainen, Sitäpaitsi sanotaan, että morsian ei ollut kaunis, se on, väitettiin hänen olevan ruman ... ja sairaloisen ... ja naurettavan; mutta kuitenkin arvellaan hänellä olleen edullisiakin puolia. Ainakin on hänellä täytynyt olla muutamia ... muuten olisi kaikki selittämätöntä ... mitään myötäjäisiä hänellä ei ollut, eikä Rodja luonnollisesti siihen katsonutkaan... On tosiaankin vaikea tuomita sellaisessa asiassa.

— Olen vakuutettu siitä, että hän myöskin ansaitsi Rodjan rakkauden, sanoi Avdotja Romanovna.

— Jumala antakoon minulle anteeksi, mutta minä iloitsin silloin hänen kuolemastaan, vaikka en tiennyt, kumpi heistä olisi tehnyt toisensa enemmän onnettomaksi, sanoi Pulcheria Alexandrovna ja alkoi sitten alituisten keskeytysten vallitessa ja sillä aikaa kun hän yhä katseli Dunjaa — joka ilmeisesti kiusasi häntä — jälleen kysellä siitä kohtauksesta, joka päivää ennen oli sattunut Rodjan ja Lushinin välillä. Tämä kohtaaminen hän oli huolestuttanut. Hän oli levoton ja vapisi. Rasumihin kertoi vielä kerran kaikki juurtajaksain ja lisäsi sen loppupäätöksen, johon hän itse oli tullut; hän syytti Raskolnikovia Pietari Petrovitshin loukkaamisesta ja katsoi hänen sairauttansa hyvin vähäpätöiseksi puolustukseksi.

— Hän oli jo ennen sairastumistaan päättänyt, lisäsi hän.

— Se on myös minun mielipiteeni, sanoi Pulcheria Alexandrovna masentuneena. Muuten kummasteli hän sitä, että Rasumihin puhui niin varovasti, melkein päkunnioittavasti Pietari Petrovitshista; tämän huomasi myös Avdotja Romanovna.

— Se on siis teidän ajatuksenne Pietari Petrovitshista? Pulcheria Alexandrovna ei voinut olla hymyilemättä.

— Tyttärenne tulevasta miehestä ei minulla voi olla muuta ajatusta, vastasi Rasumihin, en sano sitä ainoastaan kohteliaisuudesta ... vaan aivan yksinkertaisesti sentähden, että Avdotja Romanovna itse vapaaehtoisesti on valinnut hänet miehekseen. Kun eilen niin pahasti puhuin hänestä, johtui se siitä, että olin liian juovuksissa ... ja ilman tietoa ja ymmärrystä, niin, vallan ilman tietoa ja ymmärrystä, olin vallan menettänyt järkeni ... ja tänään häpeän sentähden. Hän punastui ja vaikeneni. Avdotja Romanovna punastui myöskin, mutta ei katkaissut hiljaisuutta. Hän ei ollut virkkanut sanaakaan, kun oli puhe Lushinista.

Mutta Pulcheria Alexandrovna olisi näennäisesti älytön, jos hän ilman tyttärensä apua jatkaisi keskustelua tästä aineesta. Vihdoin päätti hän änkyttäen, vähän väliä luoden kysyvän katseen tyttärensä, tehdä huomautuksen, että oli seikka, joka erittäin raskaasti painoi hänen mieltänsä.

— Näettekö, Dimitri Prokofjitsh, alkoi hän — eikö totta, Dunetshko, voin olla aivan vilpittön Dimitri Prokofjitsiä kohtaan?

— Luonnollisesti, äiti, vastasi Avdotja Romanovna painolla.

— Asia on tämä, kiiruhti äiti jatkamaan, ikäänkuin tämä myönnytys olisi vierittänyt kiven hänen sydämeltään, aamulla varhain saimme kirjeen Pietari Petrovitshiltä vastaukseksi sen johdosta, että olimme ilmoittaneet hänelle tulostamme. Hänen olisi pitänyt eilen, lupauksensa mukana, tulla meitä vastaan asemalle. Mutta sen sijasta, että hän itse olisi tullut, lähetti hän palvelijansa seuraamaan meitä siihen huoneeseen ja käski sanoa meille, että hän itse tulisi luoksemme. Mutta sitten saapui tämä kirje, kuten sanottu, aikaseen aamulla ... on parasta että itse luette sen; siinä on eräs kohta, joka minua suuresti huolestuttaa ... löydätte sen kyllä ... ja ... sanokaa suoraan ajatuksenne, Dimitri Prokofjitsh! Te tunnettu Rodjan luonteen ja voitte paraiten neuvoa meitä. Tahdon vain sanoa teille, että Dunja on tehnyt päätöksensä, mutta en vielä tiedä, minkä päätöksen minä teen ... odotin teitä.

Rasumihin avasi kirjeen, joka oli päivätty eilen ja luki seuraavaa:

Arvoisa rouva Pulcheria Alexandrovna!

Minulla on kunnia ilmoittaa teille, että äkilliset odottamattomat tapaukset ovat estäneet minua tulemast teitä vastaan asemalle. Siinä tarkoituksessa lähetän sentähden luotettavan palvelijani sinne. Saan myöskin kunnian kieltäytyä tulemast luoksenne huomisaamuna senatin lykkäämättömien asioiden tähden ja etten häiritsisi teidän ja poikanne tapaamista. Minulla on sentähden kunnia käydä tervehtimässä teidän asunnossanne huomisaamuna kello seitsemän. Mutta suvaitsen lisätä sen hartaan pyynnön, että Rodion Romanovitsh ei ole saapuvilla meidän kohtauksessamme, sillä hän on loukannut minua sanomattoman epäkohteliaalla tavalla eilen käydessäni hänen luonaan ja koska sitäpaitsi haluaisin pyytää itselleni tarpeellista ja perinpohjaista selitystä eräästä asiasta, josta tahtoisin kuulla teidän mielenne. Minulla on täten kunnia huomauttaa teille, että jos minä pyynnöstäni huolimatta, tapaisin Rodion Romanovitshin luonanne, niin olisin silloin heti pakotettu lähtemään luotanne, ja silloin saatte syyttää itseänne seurauksista. Ilmoitan teille tämän sillä perusteella, että Rodion Romanovitsch, joka eilenkin käydessäni hänen luonaan, näytti olevan hyvin sairas, kaksi tuntia myöhemmin oli entisellään; silloin

hän siis jo voi mennä ulos, voisi siis nytkin käydä luonanne. Olen siitä aivan varmasti vakuutettu nähdessäni hänet erään yliajetun kuolevan juomarin luona. Tämän miehen tyttärelle, tytölle, joka on tunnettu huonosta elämästään, on hän antanut noin kaksikymmentäviisi ruplaa, sanoen niiden olevan hautausta varten, mikä seikka minua suuresti ihmetytti, tietäessäni miten suurta vaivaa teillä on ollut tuon summan hankkimisessa. Käytän tilaisuutta vakuuttaakseni kunnioitettavalle Avdotja Romanovnalle erityistä myötätuntoisuuttani.

Harras palvelijanne

P. Lushin.

— Mitä pitää minun nyt tehdä, Dimitri Prokofjitsch, alkoi Pulcheria Alexandrovna melkein itkien. Kuinka voisin ehdottaa Rodjan jäämistä kotiin? Eilen vaati hän itsepintaisesti meitä hylkäämään Pietari Petrovitschin ja tänään hylkäämme hänet itsensä! Hän kyllä kykenee tulemaan saadessaan tämän tietää, miten käy sitten?

— Teidän pitää noudattaa kokonaan Avdotja Romanovnan tekemää päätöstä, vastasi Rasumihin levollisena.

— Oi Jumalani, hän sanoo ... Jumalan ties, mitä hän sanoo ... hän ei kertaakaan puhu minulle, mitä hän mielessään hautoo! Olisi parempi, sanoo hän ... se on, ei juuri parempi, mutta olisi, Jumala ties minkätähden, välttämätöntä, että Rodja tulisi tänne illalla kello kahdeksan, jotta saisivat tavata toisensa täällä. Minulla ei ollut aikomusta näyttää hänelle kirjettä ja aijoin teidän avullanne ja viekkaudella estää hänen tulonsa ... sillä hän on niin pikainen. En ensinkään käsittä, mikä se juoppo on, joka on kuollut, ja mitä sillä on ollut tekemistä tyttären kanssa ja kuinka hän on voinut antaa tyttärelle nuo rahat, jotka...

— Joita sinun on ollut niin vaikeata hankkia, lisäsi Avdotja Romanovna.

— Hän ei ollut täydessä jäljessään eilen, vastasi Rasumihin totisena. Jospa tietäisitte kuinka kummallisesti hän jutteli eilen eräessä ravintolassa. Eilen illalla kotiin mennessämme kertoi hän minulle jostakin kuolleesta miehestä ja nuoresta tytöstä, mutta en ymmärtänyt sanakaan sitä. Sitäpaitsi olin itse eilen...

— On parasta, äiti, että menemme hänen luokseen, sitten voimme päättää mitä meidän on tehtävä. On myöskin jo aika, kello on yli kymmenen! huudahti hän ja katsoi kaunista emalioitua kultakelloaan, joka riippui venetsialaisista vitjoista hänen kaulassaan, mikä ei ensinkään ollut sopusoinnussa hänen vaatetuksensa kanssa.

— Se on varmaankin sulhon lahja, ajatteli Rasumihin.

— On aika lähteä, Dunetshka, muuten saattaa hän luulla, että olemme vihasia hänelle, sanoi Pulcheria Alexandrovna liikutetulla äänellä.

Näin sanoen heitti hän nopeasti kauhtanan ympärilleen ja asetti hatun päähänsä. Dunetshka veti myöskin päällysvaateen ylleen. Rasumihin huomasi, että heidän hansikkaansa eivät olleet ainoastaan likaiset, vaan vieläpä rikkiäiset, mutta he kantoivat tuota kulunutta pukuaan erityisellä arvokkuudella, joka on harvinaista huonosti puetuille naisille. Rasumihin katsoi kunnioittavasti Dunetshkaan ja oli ylpeä siitä, että sai seurata häntä.

— Jumalani, huudahti Pulcheria Alexandrovna — kuinka olisin voinut koskaan ajatella, että olisin peloissani nähdessäni jälleen poikani, oman rakkaan, rakkaan Rodjani! Olen todellakin peloissani, Dimitri Prokofjitsch, kohdatessani hänet, lisäsi hän luoden aran katseen Rasumihiniin.

— Älkää olko surullinen, äiti, sanoi Dunja ja suuteli häntä, luottakaa häneen, minäkin luotan.

— Oi, Jumalani, luotanhan minäkin, mutta en ole koko yönä nukkunut, jatkoi vaimo raukka, — ja kun vihdoin päivän valjetessa vaivuin uneen, uneksin minä manalle menneestä Marfa Petrovnasta, joka oli kokonaan valkoisiin puettuna. Hän lähestyi minua, tarttui käteeni ja pudisti päätään niin ankaran ja totisen näköisenä, ikäänkuin olisi ollut vihainen jollekin. Oi Jumalani, Dimitri Prokofjitsch, ette tiedä kai ensinkään, että Marfa Petrovna on kuollut?

— En, sitä en tiedä. Kuka tuo Marfa Petrovna oli?

— Hän kuoli aivan äkkiä. Ajatelkaahan...

— Odota, äiti, keskeytti hänet Dunja, Dimitri Prokofjitsch ei ole koskaan kuullut puhuttavan Marfa Petrovnasta.

— Ah, onko se mahdollista! Suokaa anteeksi, Dimitri Prokofjitsch, mutta viime päivinä olen ollut päästäni aivan sekasin. Pidän teitä ohjeenamme ja sentähden olin aivan varma siitä, että teillä on tieto kaikesta, mikä koskee meitä. Pidän teitä jo aivan meihin kuuluvana... Ette kai pahastu sentähden, että sen sanon? Oi, Jumalani, miten on kätenne laita? Oletteko loukannut itseänne?

— Kyllä, olen loukannut itseni, mutisi onneton Rasumihin.

— Minulla on usein tapana puhua liian avonaisesti ja sydämellisesti kansalle, niin että Dunja katsoo parhaaksi nyhkäistä minua välistä... Mutta, Jumalani, miten kurjassa hökkelissä Rodjani asuu! Tahtoisin ihmeekseni tietää, onko hän jo hereillä? Ja tuo

vaimo, hänen emäntänsä pitää sitä huoneena!... Mutta sanokaa minulle, Dimitri Prokofjitsh, miten käyttäytyisin tavatessani hänet?

— Älkää liian paljon kyselkö häneltä, jos huomaatte hänen olevan ärtyisällä mielellä ja älkää kysykö miten hän voi.

— Oi, Dimitri Prokofjitsch, kuinka välistä tuntuu vaikealta olla äitinä!

— Kas niin, nyt olemme porrasten luona... Oi miten jyrkät nämä portaat ovat!

— Äiti, olette niin kalpea. Olkaa levollinen, pikku kyyhkyni, sanoi Dunja hellästi. — Hänen täytyy tuntea itsensä onnelliseksi nähdessään sinut jälleen.

— Teidän luvallanne katson, onko hän valveilla.

Naiset seurasivat hitaasti Rasumihiniä, joka juoksi edellä. Ehdittyään viidenteen kerrokseen, huomasivat he emännän oven olevan raollaan ja jäisen, mustan katseen kohtaavan heitä. Sitten sulettiin ovi niin voimakkaasti, että Pulcheria Alexandrovna vaivoin pidätti hätähuutonsa.